

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΜΑΣ ΤΑ ΖΩΑ



Αχιλλέας Δρούγκας, Άλογα στη θύελλα

ΤΑ ΖΩΑ, ΑΓΡΙΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑ, κατοικίδια ή ελεύθερα στη φύση, προσφέρουν στον άνθρωπο βοήθεια, προστασία, συντροφιά, τροφή· εκείνος, από την πλευρά του, ανταποδίδει με την αγάπη, το σεβασμό και τη φροντίδα του. Η σωστή συμπεριφορά των ανθρώπων προς τα ζώα αποτελεί στις μέρες μας ένδειξη πολιτισμού· γι' αυτό πολλές οργανώσεις προστατεύουν τα δικαιώματα των ζώων. Τα κείμενα που περιλαμβάνονται στην ενότητα έχουν κεντρικό θέμα τους αυτήν ακριβώς την παρουσία των ζώων στη ζωή των ανθρώπων και εξετάζουν τις σχέσεις που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της συνύπαρξης και συμβίωσής τους με αυτούς.



Ανδρέας Καρκαβίτσας

Το μνήμα της μάνας

Το ακόλουθο διήγημα του Ανδρ. Καρκαβίτσα έχει κεντρικό θέμα την αυτοθυσία μιας γαϊδουρίτσας. Η μητρική στοργή για το πουλάρι της που κινδύνευε έγινε αιτία να χάσει η ίδια τη ζωή της. Ο συγγραφέας αξιοποιεί λογοτεχνικά ένα συμβάν από το βασίλειο των ζώων για να προβληματίσει και να καλλιεργήσει την εναισθησία των αναγνωστών του. Παράλληλα, δημιουργεί ένα εξωπραγματικό σκηνικό όπον τα ζώα μιλούν και επικοινωνούν μεταξύ τους, ώστε να γνωρίσουμε, σε δεύτερο επίπεδο, τις ιδιότητές τους.

Είχαν θερίσει πια, και οι χωρικοί άφηναν ελεύθερα στην εξοχή τα ζώα τους να βόσκουν νύχτα μέρα, βόδια και άλογα μαζί.

«Εμείς να μην αφήσουμε έξω τη γαϊδουρίτσα μας», είπε η Σμαράγδα στον άντρα της το χαλκιά, ♦ το Ζαφείρη τον Τσιρίμπαση.

«Όλος ο κόσμος τ' αφήνει έξω· γιατί εμείς όχι;»

«Οι άλλοι, αν πάθουν τίποτα, έχουν ν' αγοράσουν κι άλλα. Εμείς; Πέροι θυμάσαι που μας ψόφησε το μουλάρι, χρεωθήκαμε για να πάρουμε τη γαϊδουρίτσα. Έχει και το πουλαράκι της και δεν κάνει να μείνει έξω. Ποιος ξέρει αν κανένας λύκος δεν τη βρει αδύνατη και μας τη φάει».

«Λύκος!... Πού βρέθηκε λύκος;»

«Ναι· στου Λάλα έκοψε ♦ κάμποσα πρόβατα κι έπνιξε μια φοράδα».

«Ε, τόσο μακριά μπορεί· μα στο χωριό μας χρόνια τώρα που δε φάνηκε».

Πού να ήξερε ο Τσιρίμπασης πως ο λύκος μπορεί να βραδιάσει στη Ρούμελη και περνώντας το γεφύρι του Ισθμού να ξημερωθεί στα βουνά του Μοριά!

Αλήθεια, το χωριό που ονόμασε η Σμαράγδα, το ρήμαζαν δυο λύκοι. Είχαν βγει συντροφιά να κυνηγήσουν. Κρύβονταν την ημέρα στο δάσος ή σε καμιά απόμερη σπηλιά και τη νύχτα ρίχνονταν στα κοπάδια. Όσπου να πουν: «λύκος τριγυρνάει στις στάνες μας», ούτε λύκος φαινόταν ούτε τ' αγνάρια του.

Σ' ένα βουνό οι δύο λύκοι την ώρα που σκοτείνιαζε απάντησαν μια αλεπού. Ήταν βιαστική, μα κοντοστάθηκε και τους κοίταξε. Την κοίταξαν κι εκείνοι φιλικά, σαν να της έλεγαν πως είναι ξένοι και δεν ξέρουν πού έχει καλό κυνήγι. Η αλεπού οσμίσθηκε ♦ τριγύρω και σταμάτησε κάπου το κεφάλι της, σαν να τους έδειχνε κάτι σπουδαίο. Έπειτα τους έριξε μια ματιά κι έγινε άφαντη. Οι λύκοι κατάλαβαν τι ήθελε να τους πει:

♦ χαλκιάς: χαλκωμάτας, σιδεράς ♦ έκοψε: σκότωσε ♦ οσμίσθηκε: μύρισε

«Πιο εύκολα θα κυνηγήσετε στον Τάση τη στάνη. Σκυλιά δεν έχει, και ο τσοπάνης αγαπά τον ύπνο. Είχε κάμποσες κότες και της πήρα όλες τη μια με την άλλη».

Οι δυο λύκοι προχώρησαν. Πήγαιναν σκυμμένοι στη γη με τα ποδάρια τους ανοιχτά, σα να πηδούσαν κι όχι να περπατούσαν. Τα ρουθούνια τους ήταν υγρά και μύριζαν το χώμα και τον αέρα από μακριά. Τα αυτιά τους άκουαν και τον παραμικρό ήχο· η μακριά και φουντωτή ουρά τους ήταν μισοσηκωμένη, για να μην κάνει θόρυβο στα κλαριά και στα χορτάρια. Όπως ήταν σταχτόμαυρη, μακριά και πυκνή η τρίχα τους, καθένας θα τους έπαιρνε για τσοπανόσκυλα. Έφτασαν έτσι σ' ένα ψήλωμα[❖] και στάθηκαν να ιδούν πριν να βγούνε σ' ανοιχτά. Αποκεί τότε κοίταζαν γύρω, τότε κοίταζε ο ένας τον άλλο σαν να κρυφομιλούσαν.

Η αστροφεγγιά φώτιζε τη στάνη σαν ημέρα. Ο ουρανός ήταν βαθιά γαλανός. Ο γαλαξίας τον εχώριζε τον ουρανό στη μέση σαν απέραντο ασημόστρωτο ποτάμι.

Μέσα στο μαντρί τα πρόβατα πλαγιασμένα καταγής, το ένα κοντά στο άλλο, φαίνονταν σα μεγάλη φλοκάτα απλωμένη στην αστροφεγγιά. Η πόρτα του μαντριού ήταν κλειστή, δεξιά κι αριστερά γυάλιζαν οι μεγάλες πέτρες, που κάθονται οι τσοπάνηδες την αυγή και αρμέγουν. Απάνω στα ξύλα φαίνονταν οι ξύλινες καρδάρες[❖] ανάποδα σαν καπέλα στραβοβαλμένα. Παραέξω σε δυο διχαλωτά ξύλα κρεμόταν το μαύρο λεβέτι[❖] που έβραζαν το γάλα. Και βαθιά μέσα στο μαντρί ξεχώριζε η καλυβούλα του τσοπάνη με τη στρογγυλή μικρή πορτούλα της, σα μεγάλο μάτι ορθάνοιχτο. Φωνή, μιλιά, τίποτα. Μόνο κάπου κάπου ένα κουδουνάκι ξυπνούσε τη νύχτα με τη φωνίτσα του: ντιν! ντιν! ντιν! ...

Τέλος οι δύο λύκοι σηκώθηκαν, οσμίσθηκαν το δρόμο, και πλησίασαν πάλι τα κεφάλια τους να συνεννοηθούν· ήθελαν να ειπούν στη γλώσσα τους να μην έχουν εμπιστοσύνη στα λόγια της αλεπούς, να ριχτεί ο ένας στο μαντρί, και αν τύχει να είναι σκυλιά, να τα βάλει μαζί τους. Έτσι ο άλλος θα κατορθώσει ν' αρπάξει ένα πρόβατο, θα πάρει τη ρεματιά και θα βγει στο Γεροντόβραχο. Εκεί ν' ανταμώσουν να το φάνε. Έπεσαν έπειτα χάμω κι άρχισαν να σέρνονται κατά το μαντρί. Τόσο απαλά σέρνονταν, που ούτε λιθάρι κυλούσε, ούτε ξύλο σάλευε στο πέρασμά τους. Μα με όλη την προφύλαξη ακούστηκε κάποιο τρίξιμο στο μαντρί. Εκείνος που προχωρούσε λίγο εμπρός γύρισε και κοίταξε για τελευταία φορά το σύντροφό του. Ήθελε να του ειπεί: «Ψέματα μας είπε η ξαδέρφη μας η αλεπού... Όπως είπαμε».

Και αμέσως τινάχτηκε στα λιγνά ψηλά πόδια του, λύγισε το κορμί του, τέντωσε ίσα εμπρός το λαιμό του και το κεφάλι του χώθηκε σα σφήνα στο σκοτάδι. Την ίδια στιγμή δύο στρογγυλοί και μαλλιαροί ίσκιοι όρμησαν από το μαντρί και με φοβερά γαβγίσματα ρίχτηκαν απάνω του. Εκείνος το έβαλε στα πόδια.

❖ **ψήλωμα:** ψηλή τοποθεσία ❖ **καρδάρες:** δοχεία για το άρμεγμα του γάλατος ❖ **λεβέτι:** καζάνι

Ο άλλος λύκος πήδησε στο μαντρί και πριν καλά να τον νιώσουν τα πρόβατα, άλλου ξέσκισε την κοιλιά, άλλου έσπασε τη ραχοκοκαλιά. Εκείνα πετάχτηκαν από τον ύπνο τρομαγμένα και στριμώχτηκαν το ένα κοντά στο άλλο. Στην άλλη άκρη του μαντριού, όσα μπόρεσαν πήδησαν το φράχτη και σκόρπισαν στο σκοτάδι. Τα περισσότερα στάθηκαν εκεί τρέμοντας, με το κεφάλι κρυμμένο στα πόδια το ένα του άλλου. Ο λύκος, άμα χόρτασε από αίμα, άρπαξε ένα πρόβατο στα δόντια του, πήδησε το μαντρί και πήρε τη ρεματιά.

Στο μεταξύ ξύπνησε ο βοσκός, άρπαξε τ' όπλο του και άρχισε να πυροβολεί. Πυροβολούσε στον αέρα και φώναζε δυνατά, για να δώσει είδηση και στ' άλλα μαντριά. Δεν άργησε ν' ακουστούν και αποκεί άλλες τουφεκιές, φωνές και γαβγίσματα. Τα βουνά αντιλαλούσαν γύρω.

Καθώς έτρεχε ο λύκος, έξαφνα είδε μαύρον ίσκιο να κατρακυλά από το βουνό κι ένιωσε το ζεστό χνότο ενός σκύλου να του καίει την πλάτη. Χωρίς να θέλει, παράτησε καταγής το πρόβατο κι εξακολούθησε να τρέχει με πιο ανοιχτά πηδήματα. Όσο όμως κι αν έτρεχε δεν άργησε να αισθανθεί στα πίσω πόδια του άγριες δαγκωματιές. Τέλος, έπειτα από πολλά κατόρθωσε να ξεφύγει και να φτάσει στο Γεροντόβραχο. Έμεινε εκεί κάμποσες ημέρες, ώσπου να γιάνουν οι πληγές του. Αναγκάστηκε να τρέφεται με σκουλήκια. Του κάκου περίμενε το σύντροφό του.

Έπειτα, μόλις ένιωσε πως μπορούσε να περπατήσει, βγήκε πάλι στο κυνήγι. Στις ρεματιές έκανε ακόμη ζέστη· άρχισε κι ανέβαινε στα ψηλά. Κάτι όψιμα♦ λαγουδάκια κι ένα κατοικάκι που έμεινε πίσω από τη συντροφιά του, τον έθρεψαν στο δρόμο και τον εδυνάμωσαν. Καθώς βγήκε σε μια ράχη, μύρισε ψοφίμι. Τα όρνια που είδε συναγμένα στο ψήλωμα και τα ρουθούνια του τον οδήγησαν γρήγορα σ' έναν κέδρο. Τα όρνια πέταξαν σκούζοντας, όταν είδαν να πλησιάζει ο λύκος, σαν να θύμωσαν που τους χάλασε το φαγί τους. Κοιτάζει και τι βλέπει; Το σύντροφό του ελεεινό και άθλιο πτώμα· ούτε ο μισός δεν είχε μείνει.

Έξαφνα βλέπει ένα λαγό. Έτρεξε να τον κυνηγήσει. Τον έπιασε και τον έφαγε.

Από βουνό σε βουνό βρέθηκε μια βραδιά στο λιβάδι που έβοσκαν τα ζώα του χωριού. Το λιβάδι ανέβαινε σιγά σιγά σ' ένα βουνό, σκεπασμένο μ' έλατα, με κέδρα και πουρνάρια. Κάπου κάπου φούντωναν και μερικές γέρικες βελανιδιές.

Ο λύκος, καθώς είδε τόσα ζώα να βόσκουν στη μοναξιά, στάθηκε· του κεντήθηκε η όρεξη να τα βάλει με τα μεγάλα ζώα.

Έπεσε χάμω και άρχισε να σέρνεται απάνω στην ψηλή και δροσερή χλόη. Σερνόταν ήσυχα σα φίδι, μα, όσο προσεχτικά κι αν πλησίαζε, τα ζώα τον ένιωσαν. Τ' άλογα χλιμίντρισαν ανήσυχα και τα βόδια μούγκρισαν. Και στη στιγμή

♦ **όψιμα:** καθυστερημένα, που γεννήθηκαν αργότερα από τη συνηθισμένη εποχή

όλα τ' άλογα μαζεύτηκαν σ' ένα μέρος, έσμιζαν τα κεφάλια τους, σα να ήταν όλα δεμένα σ' ένα στύλο, και με τα κορμιά τους έκαμαν κύκλο. Το ίδιο έκαμαν και τα βόδια. Συνάχτηκαν, έβαλαν στη μέση τα μοσχάρια και τις αδύνατες αγελάδες, κι εκείνα στάθηκαν ολόγυρα με τα κεφάλια σκυμμένα κάτω και τα κέρατα έτοιμα. Ο λύκος σύρθηκε πρώτα μια δυο φορές γύρω στ' άλογα και δοκίμασε να πηδήσει στη ράχη κανενός. Μα τ' άλογα άρχισαν τέτοιες κλοτσιές με τα πίσω πόδια τους, που για πολλήν ώρα δεν έβλεπες παρά ατσαλένιες οπλές μέσα σε ουρές φουντωμένες. Πού να τολμήσει να πλησιάσει ο λύκος! Σύρθηκε έπειτα γύρω στα βόδια και δοκίμασε μ' ένα πήδημα ν' ανοίξει το λαιμό κανενός. Μα κάθε φορά που δοκίμαζε, αντί το λαιμό έβρισκε εμπρός του κάτι κέρατα μυτερά και δυνατά, έτοιμα να του σκίσουν την κοιλιά.

Μάκρυνε λοιπόν από κει για να συλλογιστεί καλύτερα τι να κάμει. Έξαφνα βλέπει τη γαϊδουρίτσα του Τσιρίμπαση με το πουλαράκι της. Ήταν ξεχασμένη σε κάποιο ψήλωμα, και τώρα που ένιωσε τον κίνδυνο έτρεξε τον κατήφορο για να χυθεί ανάμεσα στ' άλογα. Ο λύκος έτρεξε να της κόψει το δρόμο.

Ένα σκυλάκι βρέθηκε συμμαζεμένο σε μια κουφάλα πουρναριού κι έτρεμε από το φόβο του. Μα όταν είδε το λύκο να χυθεί απάνω στη γαϊδουρίτσα, βγήκε κι έτρεξε για το χωριό.

Ο λύκος άρχισε να φέρνει γύρους τη γαϊδουρίτσα, όλο και στενότερους γύρους, να της δείχνει τα δόντια του. Εκείνη στάθηκε απελπισμένη. Έτρεμε ολόκληρη· αδύνατο να φτάσει στ' άλογα. Ο λύκος έβαλε σημάδι το πουλαράκι και χύθηκε απάνω του. Μα τώρα ήρθε η σειρά της μάνας. Η γαϊδουρίτσα πήρε θάρρος και μπήκε ανάμεσα στο λύκο και το παιδί της. Με τα πίσω πόδια της άρχισε να κλοτσά και με το στήθος της να σπρώχνει το πουλαράκι της στην κουφάλα ενός έλατου. Μα εκείνο δεν τη βοηθούσε καθόλου· έτρεμε κι έστεκε ακίνητο. Πολλές φορές τέντωνε το κεφάλι του περίεργο να ιδεί τι γίνεται πίσω από τη μάνα του. Τέλος η γαϊδουρίτσα κατάφερε να βάλει μέσα το πουλαράκι, έκλεισε με το στήθος της την κουφάλα και με τα πίσω πόδια της έδινε κλοτσιές αδιάκοπα.

Ο λύκος άφρισε από τη λύσσα του. Πολλές φορές κατόρθωσε να μπήξει τα δόντια του στ' αφύλαχτα πλευρά της γαϊδουρίτσας. Μα στο τέλος έπεσε κάτω από τις κλοτσιές της. Τα αίματα έτρεχαν από τα πλευρά της γαϊδουρίτσας· μα δεν έτρε-



χαν λιγότερα από το κεφάλι του λύκου. Η άμοιρη μάνα προστάτευε και με το αίμα της το παιδί της.

Έξαφνα ακούστηκαν μακριά βραχνά γαβγίσματα· ήταν ο Αράπης του γύφτου, ένα κατάμαυρο μεγάλο μαντρόσκυλο. Το σκυλάκι που έφυγε από το λιβάδι ήρθε λαχανιασμένο στο σπίτι του Τσιρίμπαση και με τα νοήματα έδωσε να καταλάβει πως η γαϊδουρίτσα τους κινδύνευε.

Ο Τσιρίμπασης κοιμόταν έξω από το σπίτι. Ο Αράπης τον τράβηξε από τα ρούχα, τον ξύπνησε και του έδειξε πως έπρεπε να πάρει το τουφέκι του και να τον ακολουθήσει. Τον τράβηξε άλλη μια φορά και έτρεξε εμπρός μαζί με το σκυλάκι.

Από τα γαβγίσματα του Αράπη ξύπνησε κι η Σμαράγδα.

«Πάει η γαϊδουρίτσα μου!», είπε.

Ο λύκος στο μεταξύ είχε καιρό να φύγει. Κατάλαβε πως καθώς ήταν κουρασμένος δύσκολα θα γλίτωνε από τα δόντια του Αράπη. Πήρε λοιπόν τον κατήφορο. Μα κι ο σκύλος τον πήρε από κοντά και τον έριξε στο δρόμο του χωριού. Σε μια στροφή τον αντίκρισε ο Τσιρίμπασης και με μια τουφεκιά τον ξάπλωσε κάτω.

Ο Αράπης έτρεξε, τον άρπαξε από το λαιμό, τον εσήκωσε ψηλά, τον τίναξε, κι αφού βεβαιώθηκε πως ήταν νεκρός, τον πήρε κι έτρεξε με χαρά στον αφέντη του.

Στο μεταξύ ξημέρωσε. Από τα γαβγίσματα των σκύλων και τις φωνές των τσοπάνηδων οι χωρικοί έμαθαν πως φάνηκε λύκος κι έτρεξαν στα χωράφια να ιδούν τα ζώα τους.

Σε λίγο μαζεύτηκαν γύρω από το έλατο. Η γαϊδουρίτσα ζούσε ακόμη, μα το αίμα έτρεχε από τις πληγές. Αγκομαχούσε τόσο θλιβερά, που ράγιζε του καθενός την καρδιά. Μόλις είδε τον Αράπη να σέρνει το λύκο, χάιδεψε με το κεφάλι της το πουλαράκι, έριξε μια ματιά ευχαριστημένη στο σκύλο και ξειψύχησε. Το πουλαράκι δεν είχε πάθει τίποτα, μα δύσκολα κατόρθωσαν να το βγάλουν αποκεί. Τόσο ήταν τρομαγμένο.

Κάποιος είπε με συγκίνηση:

«Τέτοια μάνα δεν πρέπει να τη φάνε τα κοράκια κι οι αλεπούδες. Λέω να τη θάψομε».

Όλοι το δέχτηκαν, έσκαψαν ένα λάκκο και την έθαψαν εκεί. Από τότε το μέρος εκείνο έμεινε να λέγεται «Το μνήμα της μάνας».

Άνθρωποι και ζώα στη νεοελληνική πεζογραφία, επιμέλεια – ανθολόγηση Δ. Παπακώστας, Ωκεανίδα

Ερωτήσεις

- 1 Στο διήγημα, εκτός από τους λύκους και τη γαϊδουρίτσα (που κατέχουν τους κύριους ρόλους), εμφανίζονται διάφορα άλλα ζώα. Ποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα έχει κάθε ζώο χωριστά;
- 2 Χωρίστε το κείμενο σε ενότητες και δώστε έναν υπότιτλο στην καθεμία από αυτές.
- 3 Άνθρωποι εμφανίζονται στην αρχή και στο τέλος του διηγήματος. Βρείτε τα χωρία στα οποία φαίνεται η σχέση τους με τα ζώα, τόσο τα κατοικίδια όσο και τα άγρια.
- 4 Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο Ανδρ. Καρκαβίτσας έδωσε στο διήγημα έναν τίτλο που παραπέμπει σε ανθρώπινες συνήθειες; Ποιες ανθρώπινες εκδηλώσεις παρουσιάζουν τα ζώα του αφηγήματος;
- 5 Γράψτε ένα σύντομο δικό σας αφήγημα με ήρωα ένα ζώο.

Διαθεματικές εργασίες

- 1 Βρείτε μύθους του Αίσώπου στους οποίους πρωταγωνιστούν ζώα, όπως αυτά που υπάρχουν στο διήγημα του Καρκαβίτσα. Συγκρίνετε τα χαρακτηριστικά που τους δίνει ο Αίσωπος με αυτά που καταγράφει ο Ανδρ. Καρκαβίτσας.
- 2 Διαβάστε σε μετάφραση ή σε διασκευή την κωμωδία *Όρνιθες* του Αριστοφάνη και εξηγήστε τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιεί ο αρχαίος σατιρικός συγγραφέας τα πουλιά.



Νικηφόρος Λύτρας, *Η επιστροφή από την Πεντέλη*



Γρηγόριος Ξενόπουλος

Η γάτα του παπά

Το διήγημα πρωτοδημοσιεύτηκε στο ετήσιο Εθνικόν Ημερολόγιον του Σκόκου, το 1913. Η ιστορία εκτυλίσσεται στη Ζάκυνθο και έχει ως πρωταγωνίστρια τη γάτα του παπα-Ζήσιμου Κλοντηρά. Η γάτα αυτή έχει διαπράξει μια βέβηλη πράξη, ωστόσο ο παπάς την έχει συγχωρήσει επειδή την υπεραγαπά, όχι όμως και η σύζυγός του που απειλεί ότι θα την εξοντώσει αν την επαναλάβει. Στο απόσπασμα που ακολουθεί, παρακολουθούμε την εξέλιξη της ιστορίας.



Πέρασε ήσυχα η εβδομάδα. Η Ψιψίνα σαν να κατάλαβε τη φοβέρα και τη συμβουλή, φυλάχθηκε να μην ξανακάνει «τα ίδια». Την Κυριακή όμως την αυγή, μόλις σηκώθηκε ο παπα-Ζήσιμος κι έκανε την τουαλέτα του και την πρώτη του προσευχή στην καμαρούλα του, κάποιος του χτύπησε την πόρτα με χέρι βιαστικό και φοβισμένο. Τίποτα καλό δεν προμηγούσε αυτό το κτύπημα! Ο παπάς το φοβήθηκε αμέσως.

«Ποιος είναι;», ρώτησε.

«Εγώ, ο Χρήστος!», αποκρίθηκε η φωνή του κλαμπανάρου. ♦

«Έμπα μέσα... Τι είναι, παιδί μου;»

Ο Χρήστος ο κλαμπανάρος μπήκε στην καμαρούλα χλωμός:

«Πάλε τα ίδια, παπά μου!»

«Ε;»

«Η γάτα, πανάθεμά τη!...»

«Ω, συμφορά μου!... Στο ίδιο μέρος;»

«Όχι, στην Αγία Πρόθεση...» ♦

«Ω, μεγάλη συμφορά!... Ω, μεγάλη αμαρτία!... Ω, κατάρρα!... ω, Θε μου και συχώρεσέ με!... ω!...»

Απελπισμένος, ο παπάς κτυπούσε τα χέρια και σήκωσε τα μάτια προς το ταβάνι, ζητώντας τον ουρανό. Ο Χρήστος ο κλαμπανάρος σώπασε μια στιγμή, για να συμμερισθεί με τα ίδια κινήματα την απελπισία του «αφεντός», κι έπειτα είπε:

«Να πω τση ♦ κυρά-παπαδιάς ♦ να μου δώσει ό,τι χρειάζεται για να παστρέψω, ♦ κι έλα γλήγορα και του λόγου σου να συγυρίσεις και να διαβάσεις την ευχή για το...».

«Όχι, ευλογημένε, όχι!», τον αντίσκοψε ο παπάς με τρόμο. «Εσύ να μην αγγίζεις

♦ **κλαμπανάρος**: αυτός που χτυπά την καμπάνα, ο κωδωνοκρούστης ♦ **Αγία Πρόθεση**: τραπέζι ή εσοχή στον τοίχο του Ιερού, βόρεια της Αγίας Τράπεζας, όπου τοποθετούνται τα τίμια δώρα για το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας ♦ **τση**: της ♦ **παπαδιάς**: παπαδιάς ♦ **παστρέψω (παστρεύω)**: καθαρίζω

τίποτα· και να μην πεις λέξη τση παπαδιάς! ούτε τση Σουζάνας, ♦ ούτε κανενός!... Τώρα, τώρα, έρχομ' εγώ... Θα τα βολέψω... Ωχ, παλιόγατα, τι μου κάνεις!»

Δεν ήταν όμως τόσο εύκολο το βόλεμα, χωρίς να πάρει είδηση το σπιτικό. Κρύβονται τέτοιες «συφορές»;... Νερά, σαπούνια, πανιά, ξίδια, κουβαλήθηκαν κρυφά στο Ιερό και το καθάρισμα έγινε από τον παπά και τον κλαμπανάρο, χωρίς υποψία από μέρους της παπαδιάς, που ούτε την ενόχλησαν καθόλου. Αλλά χρειάζονταν και καινούρια στρωσίδια για την Πρόθεση και τα κλειδιά της «μπιανκαρίας» ♦ τα είχε πάντα η παπαδιά. Ο παπάς –τι να κάνει;– της έστειλε το Χρήστο.

«Να μου δώσεις», της είπε, «δύο παστρικά σκεπάσματα της Αγίας Πρόθεσης· εν' απλό γι' από κάτω, κι ένα χυλισμένο ♦ για από πάνω».

Μα δεν τ' αλλάξαμε την περασμένη Κυριακή;», ρώτησε μ' απορία η παπαδιά.

«Ναι, μα... δεν εβάλαμε τα καλά», αποκρίθηκε ο Χρήστος. «Ο Αιδεσιμότατος θέλει εκείνο με τα μέγλα ♦ και με τσι ♦ κόκκινους φιόγκους, που το έκαμε η σόρα-Σουζάνα».

«Ο ίδιος σ' το είπε;»

«Ο ίδιος, ναίσκε».

«Έλα, Χριστέ και Παναγία! Πάει, ο γέρος μου ξεκουτιάστηκε και δεν ξέρει άλλο τι να κάνει! Μα τ' είναι σήμερα; Χριστού Λαμπρή ή τ' Αϊ-Γιαννιού; Κυριακή είναι! Απλή Κυριακή!»

«Ναι, μα ξέρεις, κυρα-παπαδιά... Προχτές μου χύθηκε τομποτοσολάκι ♦ με το κρασί... λίγο πάντα... μα ο Αιδεσιμότατος δε θέλει να βλέπει μάκες». ♦

Πρέπει να μπέρδενε λιγάκι τα λόγια του ο Χρήστος, γιατί μ' αυτό η παπαδιά υποψιάστηκε αμέσως.

«Μωρέ, Χρήστο», του είπε· «με γελάς!... Εδώ κάτι τρέχει! Γιατί τι παναπεί;»

Και διαμιάς σώπασε, κτύπησε το μέτωπό της, κι όπως ήταν ασυγύριστη, με την πρωινή της σκαμπαβία, ♦ ροβόλησε ♦ τη σκαλίτσα, βγήκε στο περβόλι, έτρεξε στα χαλίκια με τις παντούφλες της και μπήκε στην Εκκλησιά από τη γυάλινη πόρτα του περβολιού.

«Καλέ, τι μου λέει ετούτος εδώ;», άρχισε αμέσως να φωνάζει του παπά. «Θέλεις, αλήθεια, ν' αλλάξεις τα σκεπάσματα τση Πρόθεσης;... Μα γιατί;»

«Ωχ, αδερφή!», αποκρίθηκε από το Ιερό ο παπα-Ζήσιμος, σταματώντας την ευχή που μουρμούριζε· «ζήτημα θα το κάμεις και τούτο; Έτσι θέλω! έτσι μ' αρέσει!»

Η παπαδιά στάθηκε στα σκαλοπάτια του Ιερού και πιάστηκε από το κλειστό μισοθυρόφυλλο της ακρινής θύρας. Σαν γυναίκα δεν είχε το δικαίωμα να μπει παραμέσα.

«Άσ' τα εφτούνα ♦ και λέγε μου! Μην εμαγάρισε ♦ πάλι η γάτα; Μην την έκαμε πάλι την κουτσουκέλα, ♦ η καταραμένη; ε;...»

♦ **Σουζάνα**: η κόρη του παπά ♦ **μπιανκαρία**: το μέρος όπου φυλάσσονται τα λευκά τραπεζομάντιλα και τα σεντόνια ♦ **χυλισμένο (χυλίζω)**: κολλαριστό ♦ **τα μέγλα**: οι δαντέλες ♦ **τσι**: τους ♦ **μποτοσολάκι**: γυάλινο δοχείο ♦ **μάκες**: κηλίδες, λεκέδες ♦ **σκαμπαβία**: γυναικείο εσώρουχο, κομπινεζόν ♦ **ροβόλησε**: κατέβηκε γρήγορα ♦ **εφτούνα**: αυτά ♦ **εμαγάρισε (μαγαρίζω)**: μολύνω ♦ **κουτσουκέλα**: αταξία, ζημιά

«Μη με σκοτίζεις», αποκρίθηκε ο παπάς, «μόνο δώσε του Χρήστου ό,τι σου είπε, και γλήγορα! Έλα! για τα λιγότερα, γιατί σήμερα δε μου περισσεύει όρεξη».

Η παπαδιά κοίταξε μέσα στο Ιερό, για να καταλάβει από τα σημάδια. Η Πρόθεση ήταν γυμνή και σαν βρεμένη. Χωρίς άλλο, κάπου είχαν ξεπλύνει το βαμμένο ξύλο, μέσα στην κόχη του τοίχου, που είχε ζωγραφισμένη μια Αποκαθήλωση. Δίπλα, σ' ένα σκαμνί, ήταν τοποθετημένα ανάκατα τα ιερά σκεύη, μα τα λευκά σκεπάσματα, που είχαν σηκώσει, δε φαίνονταν πουθενά. Αν δεν ήταν συναχωμένη η παπαδιά, θα αισθανόταν και μια δυνατή μυρωδιά από ξίδι δριμύ. Μα της χρειαζόταν κι αυτό για να καταλάβει; Τα σημάδια ήταν ολοφάνερα.

«Παπά, τι μου το κρύβεις;», ξαναφώναξε· «την έκαμε πάλι η παλιόγατα!»

«Ε, λοιπόν, ναίσκε!», αποκρίθηκε από μέσα ο παπάς· «θα σε φοβηθώ; την έκανε πάλι η παλιόγατα! Είναι άλλο;»

«Αι!...», ούρλιασε η παπαδιά και δάγκασε με λύσσα το δάκτυλό της. «Πού είναι; Τώρα, τώρα θα την εύρω! Κι αν δεν τη σκοτώσω από το ξύλο, να μη με ματαπείς ✧ Μαρία!»

Γύρισε, έσπρωξε το Χρήστο, που την είχε ακολουθήσει και στεκόταν από πίσω της, και βγήκε έξω, για να βρει την ποιζία, τη δείξια, την παλιόγατα. Ο παπάς την πήρε αμέσως το κατόπι, σπρώχνοντας κι αυτός τον κακόμοιρο το Χρήστο, που βρέθηκε κει να του φράζει το δρόμο.

«Να μου φέρεις πρώτα τα σκεπάσματα να συγυρίσω την Άγια Πρόθεση», της φώναξε στο περβόλι, «κι έπειτα να πας να βρεις τη γάτα και μακάρι να τη σουβλίσεις. Εμένα μοναχά να μη μου πεις λόγο. Τ' ακούς; Κοίταξε, μη με κολάσεις αμπονόρα, ✧ γιατί σήμερα θα λειτουργήσω!...».

«Σαν να μην έφτανε, βλέπεις, το κόλασμα που σου κάνει η γάτα!», αποκρίθηκε η παπαδιά καθώς έμπαινε στο σπιτάκι. «Βλέπε τα τώρα που δε μ' άφησες να την πετάξω με το πρώτο».

Στο τέλος –τι είχε να κάνει;– έβγαλε τα καλά σκεπάσματα, τα έδωσε του Χρήστου, κλάφτηκε στη Σουζάνα, που άμα άκουσε την καινούρια «συφορά» έκανε χίλιους σταυρούς, κι έπειτα άρχισε να ψάχνει για να βρει τη γάτα. Μα η Ψιψίνα δεν ήταν πουθενά.

«Καπνός εγίνηκε και χάθηκε;», έλεγε με φούρκα ✧ η παπαδιά.

«Νόημα ✧ ωστόσο που έχει εφτούνο το ζωντανό!», έλεγε η Σουζάνα. «Δεν το ματαείδα! Το κατάλαβε πως κάτι μεγάλο κακό έκαμε και κρύβεται...»

«Μπορεί να την έκρυψε κι ο πατέρας σου, για να μην του τη σκοτώσω», είπε η παπαδιά. «Ξέρεις αγάπη που τση έχει;»

Μ' αυτό ήταν καθαρή ουκοφαντία! Ούτε στιγμή συλλογίστηκε ο παπα-Ζήσιμος

✧ **ματαπείς:** ξαναπείς ✧ **αμπονόρα:** νωρίς, πρωινιάτικα, πρωί ✧ **φούρκα:** οργή ✧ **νόημα:** αντίληψη, εξυπνάδα

να κρύψει τη γάτα από την οργή της συμβίας του. Μάλιστα μπορούμε να πούμε, πως την εύρισκε δίκαιη, γιατί, αλήθεια, η αγαπημένη του το παράκανε. Όχι πάλι ίσοιαμε εκεί!... Κι ενώ αποτελείωνε το συγύρισμα στο Ιερό, με τις σχετικές ευχές, συλλογιζόταν πως έπρεπε να καταπνίξει τη συμπάθειά του και ν' αφήσει την παπαδιά να ξεκάμει τη γάτα, όπως ήθελε. Σιγά σιγά όμως η σκληρή αυτή σκέψη υποχώρησε σ' άλλη μαλακότερη. Δεν έπρεπε να επιτρέψει στην παπαδιά να βασανίσει άδικα το ζώο. Γιατί κι ο Διάβολος αν το έκανε όργανό του, τι έφταιγε το κακόμοιρον; Όχι, δε θα το 'δινε του Χρήστου να το πετάξει στη θάλασσα. Θα το 'δινε του Γερόλυμου, του φίλου του, να το κρατήσει στο μαγαζί. – Και πάλι αργότερα, αφού «πήρε καιρό» ✦ κι άρχισε να ντύνεται τ' άμφιά του για τη λειτουργία, με τη βοήθεια του μικρού Νιόνιου, ακόμη μαλακότερη σκέψη του ήλθε: θα κρατούσε τη γάτα και θα πρόσεχε μόνο κάθε βράδυ να κλείνει καλά και τις τρεις θύρες του Ιερού. Αλήθεια, για τα ποντίκια της Εκκλησιάς την είχε και την άφηνε να μπαινοβγαίνει ελεύθερα. Μ' αφού ήταν τέτοια, θα την περιόριζε.

Σ' όλο αυτό το διάστημα, η Ψιψίνα εξακολουθούσε να είναι κρυμμένη. Κανείς από το κελί δεν την είδε, μονολότι την εγύρευαν όλοι. Αλίμονό της αν «εκομπαρίριζε» ✦ εκείνη την αυγή! Μα ήταν πολύ πονηρή ή πολύ τυχερή και δεν εφάνηκε καθόλου ως το μεσημέρι. Μόνο που την ώρα που η παπαδιά εκκένωσε στην απλάδα ✦ το ραγού, ✦ ακούστηκε από το περβόλι ένα δειλό νιαούρισμα. Ο παπα-Ζήσιμος, περιμένοντας στην τραπεζαρία, πετάχθηκε αμέσως. Αλαφιασμένη, πετάχθηκε αμέσως κι η παπαδιά: μα ο παπάς την κράτησε στην πορτούλα της κουζίνας.

«Στάσου», της είπε, «είναι δική μου δουλειά! Έγνοια σου, και θα την κάμω εγώ που να με θυμάται».

Η παπαδιά υποχώρησε, γιατί είχε και το φαΐ, κι ο παπάς έκραξε με γλύκα τη γάτα και, μόλις εζύγωσε, την άρπαξε απότομα από τη μέση.

«Έλα εδώ», της είπε· «έλα εδώ, να σε μάθω εγώ πώς...»

Δεν απόσωσε τη φράση, μόν' ανέβηκε τη σκάλα της σοφίτας, πέταξε κει μέσα τη γάτα, την κλείδωσε, πήρε το κλειδί και κατέβηκε.

«Τση έδωσα κάτι κλοτσιές, μα κάτι κλοτσιές!...», είπε ψέματα τη στιγμή που καθόταν στο τραπέζι, τάχα θυμωμένος.

«Εσύ; ούτε δε θα την άγγιαξες, κάνω όρκο!», είπε η παπαδιά. «Ας είναι, έπειτα τη λογαριάζω ✦ εγώ».



✦ «**πήρε καιρό**»: τέλεσε σύντομη ακολουθία λέγοντας από μέσα του τα τροπάρια του αγίου στο τέμπλο μπροστά από την εικόνα του ✦ **εκομπαρίριζε (κομπαρίζω)**: εμφανίζομαι ✦ **απλάδα**: πατέλα, γαβάθα ✦ **ραγού**: είδος φαγητού με κρέας και λαχανικά ή όσπρια ✦ **τη λογαριάζω**: την κανονίζω

Δείξτε τον άνθρωπο εν ώρα της εθελοντικής.

Βερονίκη



Μια συμβουλή,
η υπογραφή
και το σκίτσο
του Γρ. Ξενοπούλου

«Ναι, αν τη βρεις!»

«Έφυγε;»

«Αμή ματαγουρίζει εφτούνη, άμα είδε πως τη δέρνω κι εγώ; Μέρρες θα κάμει τώρα να πατήσει εδώ μέσα».

Έτσι ο παπα-Ζήσιμος κατόρθωσε να προφυλάξει τη γάτα του από το θυμό της παπαδιάς, ώσπου πέρασαν οι πρώτες επικίνδυνες ώρες. Ύστερα ξανανέβηκε κρυφά στη σοφίτα, για να της ρίξει λίγο φαΐ, και προσπάθησε να μερέψει τη συμβία του με λόγια. Ήταν εκεί κι ο Άνθιμος ο αναγνώστης, κι ο φίλος του ο Γερόλυμος, κι ένας άλλος ενορήτης, που είχαν μάθει εμπιστευτικά την αυγή σουφορά και λυπηθήκανε πολύ.

«Ε, παιδιά μου», τους έλεγε ο παπα-Ζήσιμος, ενώ έπιναν τον καφέ στη σάλα. «Πόσοι κι από μας τους ανθρώπους δε μαγαρίζουν τα Άγια και δε βεβηλώνουν τα Ιερά κάθε μέρα, χωρίς να 'χουν περισσότερη συναίσθηση από τη γάτα μου! Είδα εγώ τέτοιους στη ζωή μου!... Πρέπει όμως να συγχωράμε αυτούς τους δυστυχημένους, όπως συγχωράμε και το ζώο που δεν έχει λογικό. Δεν το κάνουν από κακό. Μονάχα δεν ξέρουν τι κάνουν. "Ουκ οίδασι τι ποιούσι"».

«Καλά λέει ο παπάς», επεδοκίμασε ο Γερόλυμος.

«Μπορεί να λέει καλά ο παπάς», είπε τότε η παπαδιά· «εγώ όμως αν ξανακάμει τέτοιο πράμα η γάτα του θα την πνίξω. Δε μου γλιτώνει!».

Άνθρωποι και ζώα στη νεοελληνική πεζογραφία, επιμέλεια – ανθολόγηση Δ. Παπακώστας, Ωκεανίδα

Ερωτήσεις

- 1 Τι κάνει ο παπάς όταν μαθαίνει τη δεύτερη «κουτσουκέλα» της γάτας και γιατί ενεργεί μ' αυτόν τον τρόπο;
- 2 Παρακολουθήστε πώς αποκλιμακώνεται η οργή του παπά εναντίον της γάτας ύστερα από τη δεύτερη ζημιά. Με ποιον τρόπο τη δικαιολογεί και τελικά τη συγχωρεί;
- 3 Χαρακτηρίστε, με βάση τις αντιδράσεις τους, τα τρία πρόσωπα του διηγήματος: τον παπα-Ζήσιμο, την παπαδιά και το Χρήστο.

Διαθεματική εργασία

Αναζητήστε παραμύθια, παραδόσεις και λαϊκούς μύθους που να αναφέρονται σε ζώα. Παρουσιάστε κάποια από αυτά δραματοποιημένα στην τάξη.

♦ **να μερέψει:** να ημερώσει, να ημεμήσει ♦ **τη συμβία:** τη σύζυγο ♦ **αυγή:** πρωινή



Η Δάφνη

Το διήγημα ανήκει στη συλλογή Άνεμοι, η οποία εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1944. Ο αφηγητής διηγείται τη συγκινητική ιστορία ενός αητόπουλου και μιας πέρδικας που συνυπάρχουν σε ένα κλουβί. Η υπόθεση εκτυλίσσεται στην Αθήνα, στην περιοχή του λόφου του Στρέφη πριν από το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Ο Ηλ. Βενέζης είχε αφιερώσει το έργο αυτό στο συνάδελφό του λογοτέχνη Γιώργο Θεοδοκά.

Η περιοχή που είναι στη βορινή πλευρά του λόφου του Στρέφη, γύρω στο Πάρκο του Άρεως, ήταν κείνη την εποχή πολύ έρημη. Δεν είχαν φυτέψει ακόμα δέντρα, κι ο τόπος ήταν ένα ξεροχώραφο που έπαιρνε, σαν βράδιαζε, λίγο γαλάζιο φως απ' την αυστηρή γαλήνη των Τουρκοβουνιών. Πουλιά ξεμοναχιασμένα πετούσαν στις κουφάλες ♦ του λόφου, και πότε πότε παιδιά πήγαιναν εκεί για να τα κυνηγήσουν. Μα αυτό ήταν μεγάλη περιπέτεια κι ο λόφος του Στρέφη έμενε, το περισσότερο, ♦ μόνος και ήσυχος. Άκουγε το ποτάμι που κατέβαινε πλάι εκεί και παρακολουθούσε την ιστορία των νερών που τραβούσαν να βρουν τη μοίρα τους στη θάλασσα του Σαρωνικού.



Χρυσαιτός

Σ' εκείνα τα μέρη, στην οδό Ζαΐμη, ήταν μια μικρή ταβέρνα μέσα σε αυλή φυτεμένη με λίγα δέντρα. Εκεί πήγαιναν ξεμοναχιασμένα αγόρια και κορίτσια να μιλήσουν για αγάπη και να φιληθούν. Ήταν φτωχοί σπουδαστές που έρχονταν απ' τα νησιά του Αιγαίου και απ' τα βουνά του τόπου τους, πρώτη φορά βλέπαν τόσο μεγάλη χώρα, σαν την Αθήνα, και πρώτη φορά δοκίμαζαν να φύγουν για το γοητευτικό ταξίδι που έχει μαύρα μαλλιά, έχει καστανά μάτια, κι έχει στο νέο κορμί φόρεμα από φτηνό τσίτι. Ήταν δειλά παιδιά, δεν έκαναν διόλου φασαρία, πίνουν ούζο με αμύγδαλα και μέναν πολλή ώρα ήσυχα, ώσπου να νυχτώσει και να βγουν τ' άστρα. Τότε φιλούσαν τα κορίτσια τους, άκουγαν το μούρμουρο του ποταμιού και λέγαν ιστορίες των θαλασσών και των βουνών της πατρίδας τους.

Όμως με τέτοια πελατεία η ταβέρνα της οδού Ζαΐμη έκανε πολύ μέτριες δουλειές, κι ο ιδιοκτήτης της πολύ ζήλευε τους συναδέλφους του της Πλάκας, του Ψυρρή και άλλων θρυλικών τόπων.

♦ **κουφάλες:** κοιλώματα του λόφου ♦ **το περισσότερο:** τις περισσότερες φορές

– Τι να κάνεις και τι ζωή να δεις με τούτα τα μωρά!, έλεγε μοναχός του. Αυτά άλλο δεν ξέρουν παρά να κοιτάνε τον ουρανό και ν' αναστενάζουν. Τι ξέρουν από κρασί!

Ποτές δεν του είχε τύχει να δει μεθυσμένη και γενναιόδωρη την πελατεία του. Μονάχα σε σπάνιες περιστάσεις και σε ορισμένες εποχές του χρόνου –στις αρχές του καλοκαιριού και σαν τελείωνε το φθινόπωρο– τα πράματα ζώηρευαν κάτω απ' τα δέντρα της ταβέρνας της οδού Ζαΐμη. Μόλις νύχτωνε, οι θόρυβοι και τ' αναστενάγματα των ερωτευμένων γινόνταν πιο ζωηρά, τότε τότε φώναζαν μ' ενθουσιασμό για να παραγγείλουν διπλά πιοτά και μεζέδες: ήταν ο καιρός των αποχαιρετισμών, που οι φοιτητές φεύγανε για τα μέρη τους, ή ο καιρός που γύριζαν αποκεί και ξανασμίγαν με την αγάπη τους.

– Να ήταν κανένας τρόπος να κουνηθεί τούτο το μαγαζί!, έλεγε ο Θωμάς, ο άρχοντάς του. Μα τι να σοφιστείς ✦ για να κάνεις την πελατεία να κατεβεί απ' τα μέρη της Πλάκας! Είναι τόσο παράξενοι οι άνθρωποι!

Ήταν ένας παχύς αγαθός Αθηναίος με μεγάλα μουστάκια κι αστραφτερά μάτια. Είχε και κάτι ενοχλήσεις στην καρδιά του – οι γιατροί του είχαν πει να μη στενοχωριέται πολύ. Λοιπόν, με τη συλλογή ✦ δε γίνεται τίποτα, άφηνε τα πράματα στην τύχη τους, κι όπως έρθουν.

Έτοι ήρθαν:

Σ' ένα απ' τα λίγα σπίτια της περιοχής του λόφου του Στρέφη έμενε η Δάφνη, ένα νέο κορίτσι με πράσινα μάτια, πολύ παράξενο. Ζούσε με τον πατέρα της, ένα φτωχό καλλιτέχνη και, επειδή δεν είχε κανέναν άλλο, έμαθε από μικρή να κάθεται μονάχη και να ονειρεύεται. Γέμιζε, τότε, το δωμάτιό της από καβαλάρηδες με κόκκινες φορεσιές, από καράβια, από ψάρια κι άγρια θηριά. Όλ' αυτά πλέανε μες στο χώρο του δωματίου, κι η Δάφνη τριγύριζε ανάμεσά τους με πολλή φιλία, καβαλικεύοντας ό,τι επιθυμούσε, τότε ένα χρυσό άλογο, τότε ένα κόκκινο ψάρι, τότε μια σκούνα. ✦ Σαν έπιανε να πέφτει ο ήλιος κατά τη θάλασσα του Σαρωνικού, η Δάφνη ανέβαινε στο λόφο του Στρέφη. Περιπλανιόταν στις κουφάλες και στους βράχους, και φανταζόταν πως περνούσε ψηλές κορφές κι έρημες κοιλάδες. Άκουγε τη βουή της πολιτείας που ήταν πολύ μακριά, πέρα απ' τα σύνορα του Λυκαβηττού, έβλεπε τα χρώματα να ταξιδεύουν στη θάλασσα και στα βουνά της Σαλαμίνας και το βράδυ γύριζε γοητευμένη στο σπίτι τους.

«Η κοιλάδα ήταν απόψε έρημη», έλεγε στον πατέρα της.

Ή:

«Ένα μεγάλο σύννεφο πέρασε απ' το λόφο».

Τύχαινε να γίνουν και πράματα ακόμα πιο σημαντικά.

✦ **σοφιστείς (σοφίζομαι)**: να επινοήσεις, να σκεφτείς ευφυή τεχνάσματα ✦ **συλλογή**: πολλή σκέψη ✦ **σκούνα**: μικρό ιστιοφόρο

«Ήρθε απόψε ένα πουλί με πράσινη ουρά», έλεγε.
«Να ήταν κοτούφι;»

«Τα κοτούφια δεν έχουν πράσινη ουρά», παρατηρούσε ο πατέρας της. «Πότε λοιπόν θα μάθεις να ξεχωρίζεις τους ταξιδιώτες του λόφου σου;»

«Κάποτε θα μάθω να ξεχωρίζω όλα τα πουλιά του κόσμου», αποκρινόταν εκείνη με πείσμα.

Κι έπειτα:

«Ω, πατέρα, τι ξέρεις εσύ για το λόφο μου!», του έλεγε, και θυμόταν τις καλοκαιρινές νύχτες, την παράξενη φωνή της γης που άκουγε σαν ξαπλωνόταν πάνω στο ζεστό χώμα, το ψιθύρισμα των βράχων, το φλοίσβισμα του θυμαριού.

«Όλα μιλούσαν απόψε στο λόφο», είχε πει κάποτε στον πατέρα της.

«Αλήθεια μιλούσαν, απόψε, όλα στο λόφο;»

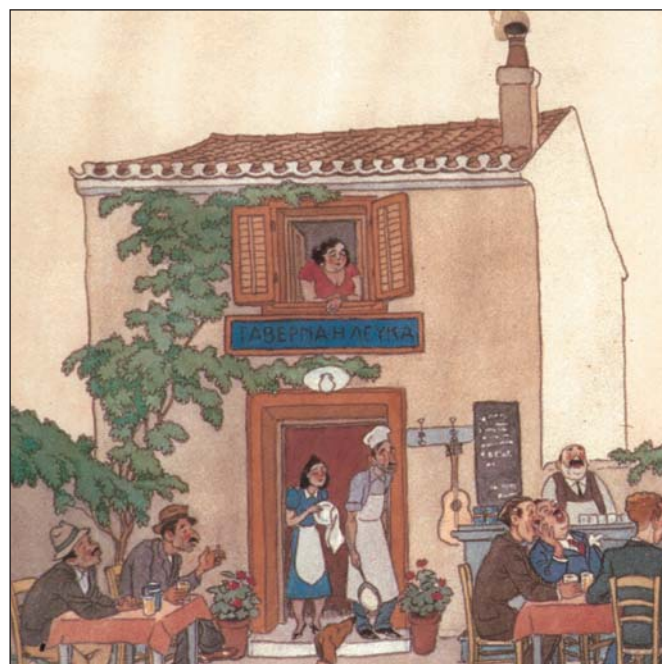
Μα η Δάφνη δεν του αποκρίθηκε, γιατί ήξερε πως μονάχα αυτή είχε το προνόμιο ν' ακούει τη φωνή των πραγμάτων.

Λοιπόν η Δάφνη γύρισε ένα βράδυ απ' το λόφο του Στρέφη μ' ένα αναπάντεχο εύρημα: με μια φωλιά αϊτού, όπου μέσα ήταν ένα μικρό αμάλλαγο αϊτόπουλο. Κάτι μάγκες της Νεάπολης βρήκαν τη φωλιά στ' άγρια νταμάρια του Λυκαβηττού και είπαν: «Την πάμε στο λόφο του Στρέφη, να δούμε θα τη βρει ο μεγάλος αϊτός;». Κι έτσι, αντί να τυραννήσουν το αϊτόπουλο, καταπώς σκέφτηκαν στην αρχή, το πήραν με τη φωλιά του, κάμανε το μεγάλο ταξίδι ίσαμε το λόφο του Στρέφη κι εκεί, σε μια κουφάλα, το αποθέσανε και φύγαν. «Μεθαύριο θα 'ρθούμε να δούμε», συμφωνήσανε.

Η Δάφνη είδε τους μάγκες της Νεάπολης και, κρυμμένη κάπου εκεί, άκουσε την κουβέντα τους. «Α το καημένο το αϊτόπουλο!», σκέφτηκε. «Άραγες θα 'ρθεί να το βρει ο μεγάλος ο αϊτός, για θά το σκοτώσουν οι μάγκες;»

Κείνη τη νύχτα δεν κοιμήθηκε καθόλου με το να συλλογίζεται το πουλί. Κι όταν τα χαράματα την πήρε ο ύπνος, είδε όνειρο το μεγάλο αϊτό: οι φτερούγες του ήταν κατακόκκινες απ' το αίμα του που έτρεχε, και, όπως χτυπούσε τα σύννεφα σπαραχτικά, τα έβαφε κι αυτά κόκκινα.

Ξύπνησε το πρωί ταραγμένη και πήγε αμέσως στην κουφάλα του λόφου. Έρημο, τουρτουρίζοντας απ' το κρύο της νύχτας, πεινασμένο, το αϊτόπουλο έμενε πάντα εκεί.



Ηλίας Κουμετάκης, Η παλιά ταβέρνα (λεπτομέρεια)

✦ φλοίσβισμα: ελαφρό θρόισμα ✦ αμάλλαγο: γυμνό, χωρίς φτερά ✦ για (θα το σκοτώσουν): ή

– Αχ, ο μεγάλος ο αϊτός δε θα 'ρθεί, είπε καταλυπημένη η Δάφνη. Είναι πληγωμένος και θα πεθάνει μες στα σύννεφα. Τι θα γίνει τούτο εδώ;

Σκέφτηκε πολύ, σκέφτηκε πως αύριο, μπορεί και την ίδια μέρα, θα 'ρθούν οι μάγκες της Νεάπολης και, αν το βρουν, θα το πάρουν το αϊτόπουλο και θα το τυραννήσουν.

Και τότε πήρε την απόφασή της;

– Πρέπει να το σώσω.

Σήκωσε το πουλί με τη φωλιά του και το 'φερε στον μπαρμπα-Θωμά, τον άρχοντα της ταβέρνας της οδού Ζαΐμη. Ήξερε πως εκείνος καταλάβαινε από πουλιά και τ' αγαπούσε, τρέφοντας ένα σωρό καρδερίνια και φλώρια μέσα στα κλουβιά.

– Τι είν' αυτό, Δάφνη;, ρώτησε ξαφνιασμένος ο ταβερνιάρης.

– Αχ! Κοίταξε, μπαρμπα-Θωμά! Σου έφερα ένα αϊτόπουλο.

– Ένα αϊτόπουλο!

Η Δάφνη τού είπε όλη την ιστορία του πουλιού.

– Φύλαξέ το, μπαρμπα-Θωμά, ίσαμε να μεγαλώσει και να κάμει φτερά. Τότε το αφήνεις.

Τον παρακάλεσε θερμά, τόσο που ο άνθρωπος το δέχτηκε.

– Καλά, Δάφνη. Δε ματακούστηκε ♦ να φυλάν στα κλουβιά αϊτούς. Όμως, για χατίρι σου, θα το κρατήσω. Γιατί, βέβαια, τι θ' απογίνει αν το αφήσουμε;

Κείνο το βράδυ ο μπαρμπα-Θωμάς έβαλε το αϊτόπουλο σ' ένα μεγάλο κλουβί, του έβαλε ρύζι, πράσινα φύλλα και νερό. Μα το μικρό όρνιο δεν άγγιξε τίποτα.

– Τι θα γίνει με τούτο;, είπαν την άλλη μέρα ο μπαρμπα-Θωμάς κι η Δάφνη. Αν πάει έτσι, σίγουρα θα ψοφήσει.

– Είναι πολύ μικρό ακόμα και άμαθο, είπε το κορίτσι. Δε θα μπορέσει να κάμει χωρίς μάνα.

– Και πού να βρούμε τη μάνα του; Βέβαια, δεν μπορούμε να τη φωνάξουμε.

– Βέβαια, δεν μπορούμε να τη φωνάξουμε, επανέλαβε μηχανικά το κορίτσι.

Ήταν πολύ λυπημένη επειδή έβλεπε πως το αϊτόπουλο ήταν καταδικασμένο.

– Αν βρίσκαμε τη μάνα του, αν του βρίσκαμε μια μάνα..., μονολογούσε.

Κι έτσι που το συλλογιζόταν, ξαφνικά τα μάτια της πέσαν κάπου.

– Αν δοκιμάζαμε... Αν δοκιμάζαμε αυτό..., μουρμούρισε.

Ο μπαρμπα-Θωμάς γύρισε και την κοίταξε με απορία:

– Για τι λες, Δάφνη;

– Ω ναι! Ναι! Ας το δοκιμάσουμε!, είπε το κορίτσι αποφασιστικά. Θα του δώσουμε μια μάνα! Μπαρμπα-Θωμά, μην πεις όχι!

Και του είπε την ιδέα της: Σ' ένα απ' τα πολλά κλουβιά της ταβέρνας ήταν και

♦ ματακούστηκε: ξανακούστηκε

μια πέρδικα – μεγάλη τρυφερότητα του μπαρμπα-Θωμά. Ήταν ένα ήσυχο πουλί, πολύ μοναχό κι έρημο. Λοιπόν, γιατί να μην το βάζανε μαζί με το αϊτόπουλο;

– Μπορεί έτσι να βοηθήσουμε και την πέρδικα, είπε η Δάφνη.

Ο μπαρμπα-Θωμάς ξαφνιάστηκε.

– Όχι! Όχι! Πώς γίνεται; Έλεγε. Η πέρδικα είναι ήμερο πουλί, αδύναμο, κι ο αϊτός είναι άγριο. Θα τη σπαράξει, σίγουρα! Κι αν δεν μπορεί να το κάνει τώρα, γιατί δεν έχει δύναμη, θα το κάνει μόλις μεγαλώσει λίγο. Όχι, Δάφνη!

– Έλα, μπαρμπα-Θωμά!, τον ikéteue εκείνη. Θα δεις που δε θα την πειράξει. Θα το δεις που θα συνηθίσουν. Ξέρω εγώ από πουλιά. Κι έπειτα, αν δεις πως είναι φόβος, τότε τα χωρίζουμε.

Τον παρακάλεσε πολύ, που στο τέλος, όπως της είχε μεγάλη αδυναμία, κι όπως ποτέ του δεν είχε αλύγιστη θέληση, κλονίστηκε:

– Καλά, είπε. Θα δοκιμάσουμε.

Κι έτσι έγινε. Βάλαν στο μεγάλο κλουβί της πέρδικας και το μικρό αϊτόπουλο. Την πρώτη μέρα η πέρδικα συμμαζώχτηκε σε μian άκρη του κλουβιού, το αϊτόπουλο στην άλλη άκρη. Το ένα πουλί έριχνε περίεργες ματιές στο άλλο, πότε εχθρικές, πότε φοβισμένες. Ως το βράδυ κανένα δεν τόλμησε να σαλέψει και να πάει κοντά στο άλλο. Και τη νύχτα έμειναν το καθένα σταλιασμένο ♦ στη γωνιά του. Το αϊτόπουλο συλλογιζόταν τα βουνά και τη λευτεριά των προγόνων του, κι η πέρδικα συλλογιζόταν τα παιδιά που θα είχε και που θα μεγάλωνε κάτω από ζεστές πέτρες.

Την άλλη μέρα, σαν ξημέρωσε, ήρθε η Δάφνη. Με τον μπαρμπα-Θωμά πήγαν στο κλουβί, άλλαξαν το νερό και βάλαν φρέσκα φύλλα πλάι σε κάθε πουλί.

– Έλα τώρα!, είπε το κορίτσι τρυφερά στην πέρδικα. Εσύ 'σαι πιο μεγάλη κι αυτό είναι μωρό. Πρέπει να γίνεις η μάνα του.

Έπιασε με το χέρι της την πέρδικα και την έφερε κοντά στο ατάραχο αϊτόπουλο. Αλλά μόλις τράβηξε το χέρι της, η πέρδικα γύρισε βιαστικά στον τόπο της.

– Καλά, καλά, είπε η Δάφνη. Καταλαβαίνω, είναι ίσαμε που να το συνηθίσεις. Όμως ξέρω πως θα γίνεις η μάνα του.

Αυτό βάσταξε κάμποσες μέρες, κι η Δάφνη με τον μπαρμπα-Θωμά παρακολουθούσαν με περιέργεια και αγωνία την ιστορία του κλουβιού. Το πράμα μαθεύτηκε στους αραιούς πελάτες της ταβέρνας και, όταν ερχόταν το βραδάκι, όλοι όσοι έμπαιναν ρωτούσαν ειρωνικά:

– Λοιπόν, τι νέα, μπαρμπα-Θωμά; Αγαπήσανε;

– Περιμένετε λίγο ακόμα, τους αποκρινόταν. Θα δείτε πως θ' αγαπήσουν.

Η βεβαιότητα του κοριτσιού σιγά σιγά είχε μεταγγιστεί μέσα του, και από ένα

♦ σταλιασμένο: καθισμένο, μαζεμένο

παράξενο αίσθημα το καταλάβαινε σα χρέος του να υπερασπιστεί τα πουλιά μπροστά στις υποψίες των ανθρώπων.

– Ένας αϊτός με μια πέρδικα! Γίνεται, μπαρμπα-Θωμά;

– Εγώ λέω πως όλα γίνονται με τα πουλιά. Όλα όσα δε γίνονται με τους ανθρώπους.

Κι αληθινά, έγινε όπως το πίστεψε η Δάφνη. Σε λίγες μέρες η πέρδικα πλησίασε πρώτη, με ένστιχτο μητρικό, το απορφανισμένο αϊτόπουλο. Στην αρχή το περιεργάστηκε, ύστερα το άγγιξε με τις φτερούγες της, ύστερα έσκυψε κι έφαγε απ' την τροφή του. Σα να του έλεγε:

«Σκύψε κι εσύ και φάε!». Και το αϊτόπουλο έσκυψε κι έφαγε, έσκυψε κι ήπια, όπως έκανε η πέρδικα. Μέρα με τη μέρα η μελαγχολία του λιγότευε και γινόταν πιο ζωηρό. Ένα βράδυ έριξε ψιλή βροχή. Ο μπαρμπα-Θωμάς πήγε για να πάρει μέσα το κλουβί και να το προφυλάξει. Τότε είδε την πέρδικα, που είχε σταλιάξει κοντά στο αϊτόπουλο, να έχει απλωμένα πάνω του τα φτερά της και να το προφυλάγει απ' το νερό.

Ω, Θε μου!, είπε συγκινημένος. Τόσο πολύ δεν το πίστευα. Δεν το πίστευα πως θα φτάνανε ίσαμε κει.

Το μάθαν οι αραιοί πελάτες της ταβέρνας και το είπαν ξαφνιασμένοι ο ένας στον άλλο. Το είπαν και σε φίλους τους που δεν έρχονταν στην ταβέρνα. Κι εκείνοι, για να δουν το αξιοπερίεργο, άρχισαν να έρχονται. Σιγά σιγά η πελατεία ζωήρευε, μεγάλωνε, κάθε μέρα πιο πολύ.

– Πάμε να δούμε τον αϊτό με την πέρδικα στην οδό Ζαΐμη;, λέγαν.

– Πάμε.

Περιεργάζονταν πρώτα τα πουλιά κι ύστερα κάθονταν να πιουν.

– Είναι παράξενο. Δεν είναι;

– Είναι μικρό το αϊτόπουλο, γι' αυτό δεν την πειράζει, λέγαν οι πιο πολλοί, άνθρωποι που βασιζονταν στη σοφία των χρόνων τους. Ας μεγαλώσει λίγο και θα δούμε!

– Θα τη σπαράξει λες;

– Μα μπορεί να γίνει αλλιώς; Μόλις μεγαλώσει θα τη σπαράξει και θα τη φάει!

Ο καιρός περνούσε, ο αϊτός μέρα με τη μέρα μεγάλωνε, κι η ανυπομονησία των ανθρώπων μέρα με τη μέρα γινόταν πιο ζωηρή. Έρχονταν ολοένα πιο πολλοί, και μόλις μπαίνανε στην αυλή, πριν ακόμα δουν το κλουβί, ρωτούσαν ανήσυχα:

– Έγινε;

Όλοι περίμεναν ν' ακούσουν το «Ναι», σα να 'θελαν να ησυχάσουν. Σχεδόν απογοητεύονταν άμα τους δίναν την απόκριση:

– Όχι. Τίποτα δεν έγινε.

– Α, μα θα γίνει! Θα γίνει! λέγαν με σιγουριά και πείσμα. Αυτό δεν μπορεί να βαστάξει ακόμα πολύ.

Τους είχε αναστατώσει το στραπάτσο της αρμονίας που υπάρχει στον κόσμο: οι δυνατοί να σπαράζουν τον αδύνατο. Τους ερχόταν ολωσδιόλου άβολο να μη γίνει με τα πουλιά αυτό που γίνεται με τους ανθρώπους.

Ήταν τόση η βεβαιότητά τους που, σιγά σιγά, άρχισε πάλι να μπαίνει η αμφιβολία και στην αδύναμη καρδιά του μπαρμπα-Θωμά και να φεύγει η πίστη που του είχε μεταγγίσει η Δάφνη. Πάλευε ανάμεσα στα δύο ρέματα. Το αϊτόπουλο τώρα πια είχε μεγαλώσει πολύ. Αν το ήθελε θα μπορούσε χωρίς τον παραμικρό κόπο να τη σπαράξει την πέρδικα. Κι αυτή ήταν τόσο ανυπεράσπιστη!

Τις νύχτες, όταν οι πελάτες είχαν φύγει κι η ταβέρνα ήταν σκοτεινή κι έρημη, πήγαινε κοντά στο κλουβί και αφουγκραζόταν. Τίποτα, ήσυχα ήταν κει μέσα, και άμα τα μάτια του συνήθιζαν στο σκοτάδι έβλεπε τα μάτια του αϊτού ακίνητα και λυπημένα να λάμπουν μες στη νύχτα.

– Μπας και πρέπει να το αφήσω; Μπας και μου σπαράξει την πέρδικα;

Όμως ήταν άνθρωπος κι αυτός, κι ευθύς αμέσως το συλλογιζόταν:

– Αν το αφήσω, όλη τούτη η ευλογία του Θεού που μου ήρθε θα μου φύγει, έλεγε για την αναπάντεχη πελατεία του. Δε θα 'ναι πια τίποτα εδώ που να τους τραβά.

Δειλά, δειλά ρωτούσε και τη Δάφνη:

– Εσύ τι λες; Πρέπει να τ' αφήσουμε το πουλί;

Δεν της έλεγε όλες τις σκέψεις του και τους υπολογισμούς του. Όμως εκείνη, μ' όλο που ήταν ακόμα μικρή, είχε βαθύ ένστιχτο και καταλάβαινε τους ανθρώπους.

– Ξέρω, μπαρμπα-Θωμά, ξέρω γιατί με ρωτάς. Αλλά εσύ τι λες; Φοβάσαι για την πέρδικα;

– Δεν ξέρω πια τι να πω, αποκρινόταν ταραγμένος.

Όμως τώρα ο αϊτός μεγάλωσε και, αν τον αφήναμε, θα μπορούσε να πετάξει. Όμως πάλι...

– Μπορούμε να τον κρατήσουμε ακόμα λίγο, του έλεγε εκείνη με συγκατάβαση. Και πίστευε σ' εμένα, μπαρμπα-Θωμά. Μη φοβάσαι.

Στο μεταξύ οι άνθρωποι που μάθαν να έρχονται στην ταβέρνα της οδού Ζαΐμη για να παρακολουθήσουν την ιστορία των πουλιών άρχισαν πια να μη βαστιούνται. Η απογοήτευσή τους ήταν ολοφάνερη επειδή ο αϊτός δεν κατασπάραζε, όπως θα έπρεπε, την πέρδικα.

– Ωχ, αδερφέ!, λέγαν φουρκισμένοι. Αυτό το πράμα πια δεν είναι αϊτός! Το χάλασε η πέρδικα.

Κι ένα βράδυ έγινε τούτο: Ένας απ' τους πελάτες είχε πει πολύ κρασί, κι όπως ήρθε η κουβέντα στον αϊτό και στην πέρδικα, πετάχτηκε απάνου, χίμηξε αγαναχτισμένος στο κλουβί, έχωσε μέσα το χέρι του, χούφτιασε το αϊτόπουλο κι άρχισε να το κουνά με οργή φωνάζοντας:

– Παλιόπραμα! Τι κάθεται, βρε, και την κοιτάς; Τι κάθεται;

Ο μπαρμπα-Θωμάς είδε, δεν κατάλαβε καλά, θάρρηψε πως ο άνθρωπος πήγαινε να πνίξει τον αϊτό, και το αίμα ανέβηκε στο κεφάλι του. Έτρεξε και τράβηξε με βία τον άνθρωπο.

– Τι σου φταίει το πουλί, μωρέ! έλεγε αφρισμένος. Τι σου φταίει;

Κόντεψαν να 'ρθουν στα χέρια. Τρέξαν οι άλλοι απ' την παρέα για να βοηθήσουν το σύντροφό τους, κι ύστερα όλοι φύγαν αγαναχτισμένοι.

– Σα μας ξαναδείς στην ταβέρνα σου, γράψε μας! είπαν.

Αυτό ήταν. Το άλλο βράδυ ήρθαν λιγότεροι, και το άλλο ακόμα πιο λίγοι απ' τους ξένους πελάτες. Όσπου όλοι ξαναγύρισαν στα λημέρια τους, μη βρίσκοντας κανένα ενδιαφέρον στην ιστορία των πουλιών.

Έτσι ο τόπος ερήμωσε πάλι, και τα βράδια έρχονταν πάλι μονάχα οι φτωχοί σπουδαστές με τα κορίτσια τους να κοιτάζουν τ' άστρα.

Η Δάφνη τότε είπε στον μπαρμπα-Θωμά:

– Θαρρώ πως μπορούμε πια ν' αφήσουμε τον αϊτό να φύγει.

– Έτσι θαρρώ κι εγώ, είπε καλόκαρδα ο μπαρμπα-Θωμάς.

Πήγαν στο λόφο του Στρέφη, άνοιξαν το κλουβί κι άφησαν τον αϊτό να φύγει. Τον παρακολούθησαν να γράφει μιαν αργή κίνηση πάνω απ' την κοιλάδα της Δάφνης κι ύστερα να χάνεται κατά τη μεριά των Τουρκοβουνιών.

Ο μπαρμπα-Θωμάς σκούπισε με την ανάστροφη του χεριού τα χείλια του κι ύστερα φίλησε τη Δάφνη στα μαύρα μαλλιά, σα να την ευλογούσε.

Η. Βενέζης, Άνεμοι, Βιβλιοπωλείον της Εστίας

Ερωτήσεις

- 1 Χαρακτηρίστε τη Δάφνη και τον μπαρμπα-Θωμά από τις ενέργειές τους αλλά και από τον τρόπο που σκέφτονται, κάνοντας αναφορά σε συγκεκριμένα σημεία του κειμένου.
- 2 «Τους είχε αναστατώσει το στραπάτσο της αρμονίας που υπάρχει στον κόσμο: οι δυνατοί να σπαράζουν τον αδύνατο. Τους ερχόταν ολωσδιόλου άβολο να μη γίνει με τα πουλιά αυτό που γίνεται με τους ανθρώπους». Συζητήστε τη στάση των πελατών της ταβέρνας. Ποια νομίζετε ότι είναι η θέση που παίρνει ο αφηγητής απέναντι σ' αυτήν τη στάση;
- 3 Ποιον τίτλο θα προτεινάτε εσείς για το διήγημα και γιατί;
- 4 Δοκιμάστε να δώσετε διαφορετική εξέλιξη στη συμβίωση των δύο πουλιών και εξηγήστε γιατί επιλέξατε αυτή την εκδοχή.

Διαθεματική εργασία

Αν υπάρχει δυνατότητα στην περιοχή όπου μένετε, οργανώστε μια επίσκεψη σε ζωολογικό κήπο και παρατηρήστε τις συνθήκες στις οποίες ζουν τα ζώα. Αν βρίσκεστε κοντά σε κάποιο βιότοπο ή δρυμό, πραγματοποιήστε περιβαλλοντική εξόρμηση, για να παρατηρήσετε πώς διαβιούν τα ζώα και τα πουλιά στο φυσικό περιβάλλον.



Λιλή Ζωγράφου

Στρίγκλα και καλλονή

Το διήγημα περιέχει αρκετά αυτοβιογραφικά στοιχεία της συγγραφέα από την αυτοεξορία της στο Παρίσι κατά τη διάρκεια της δικτατορίας (1967-1974). Δημοσιεύτηκε το 1994 στην εφημερίδα Ελευθεροτυπία.

Μια στρίγκλα, σου λέω, που τη λάτρεψα έντεκα χρόνια και με τυράννησε άλλα τόσα. Τόσο όμορφη όμως που σου κοβόταν η ανάσα. Το πρώτο πλάσμα που μ' έκανε κυριολεκτικά ό,τι ήθελε. Μια φορά όλη κι όλη, μια φορά σ' τ' ορκίζομαι, αποφάσισα ν' αντισταθώ στην αδυναμία μου και να λείψω πέντε μέρες χωρίς να την πάρω μαζί μου, και ξέρεις πώς μ' εκδικήθηκε; Μπορείς να φανταστείς πώς; Πέθανε! Ναι, σου λέω, πέθανε. Και κανείς δε θα μου βγάλει από το μυαλό πως πέθανε για να με τιμωρήσει. Η ανόητη, η τρελή, η άπονη. Αυτοκτόνησε.

Τέσσερις ημέρες έφτασαν. Έπεσε μες στο πανέρι της, πάνω σε μια φούστα μου (που της έβαλα για να με νιώθει κοντά της), κι αρνήθηκε να φάει, να πει, να ζήσει. Και το πέτυχε, το άκαρδο. Πέτυχε να μου ανταποδώσει το σπαραγμό της γιατί έφυγα και την άφησα.

Έτσι, σαν ένα μεγάλο μαχαίρι με στόχευε πίσω από την πόρτα του γυρισμού μου η είδηση του θανάτου της. Κι ο κόσμος σκοτεινίασε στις εννιά το πρωί, καθώς ένα γογγητό βγήκε από την καρδιά μου και κατακύλησε σε χείμαρρο από δάκρυα. Πήρα το δρόμο με τα πόδια κλαίγοντας. Να 'ναι άνοιξη, να 'ναι ο ουρανός γεμάτος δώρα από φως, να σου χαμογελούν τ' ανοιχτά παράθυρα των σπιτιών ανεμίζοντας τις κουρτίνες τους και να χάνεις το νόημα της ζωής χάνοντας ένα τοσοδούλικο ζώακι;

Μην παραξενεύεσαι! Ένα σκυλί αποδέχεται ό,τι αγάπη διαθέτεις. Όσο χρειάζεσαι να δώσεις, όλη την αγάπη που οι άνθρωποι γύρω σου προσπερνούν. Κι όσο περισσότερο του δίνεις, τα μάτια του σου επιστρέφουν καταρράκτες χαράς κι ευγνωμοσύνης. Τρυπώνουν μέσα σου και σε χαϊδεύουν σαν όλα τα χέρια που σ' εγκαταλείψανε.

Και να 'μαι τώρα καρφωμένη με τούτο το μαχαίρι της ενοχής, ολομόναχη, να ντρέπομαι να κυκλοφορήσω το απελπισμένο πρόσωπό μου, γιατί άλλο δεν μπορώ να πω παρά η Νίνα πέθανε και προκάλεσα 'γώ το θάνατό της, και ποιος να καταλάβει τέτοιο σπαραγμό και τόση ερημιά.

Εκείνη μεγάλωνε σ' ένα κοφίνι μαζί με τον αδελφό της σ' ένα μαγαζί του Παρισιού, ζεστή. Εγώ περπατούσα ξεπαγιασμένη, αυτοεξόριστη στους μεγάλους δρό-

μους της πατρίδας της. Χούντα. Παραμονές Χριστουγέννων κάθε ξενιτεμένος νιώθει πιο έρημος. Όλοι οι άλλοι περπατούν πιο ζωηρά, μιλούν χαρούμενα, ψωνίζουν, μέσα στο σκηνοθετημένο παραμύθι του χριστουγεννιάτικου Παρισιού. Εγώ δεν πήγαινα πουθενά και κανείς δε με περίμενε.

Καθώς βγήκα από το μετρό, έπεσα πάνω σε μια βιτρίνα με δυο πιθηκάκια. Το ένα φορούσε ένα πουλόβερ, το άλλο ολοτοσίτιδο. Αυτό, το τελευταίο, προσπαθούσε να βγάλει το πουλόβερ του ντυμένου. Αφού πάλεψε λίγο μαζί του, κατάφερε τέλος να το γδύσει. Κι άξιζε τότε η προσπάθεια να το φορέσει εκείνο. Πέρασε το λαιμό μια χαρά. Έλα όμως που δεν τα κατάφερε να περάσει τα μανίκια. Το ξανάβγαλε λοιπόν και ξανάρχιζε από την αρχή. Τώρα το βοηθούσε και το άλλο πιθηκάκι. Με αποτέλεσμα να του περάσει και το μανίκι στο λαιμό. Τσιρίζανε και τα δυο, τραβολογούσαν το πουλόβερ, ρίχνανε καμιά καρπαζιά το ένα στο άλλο, ώσπου άνοιγε από μέσα η βιτρίνα και κάποιος φόραγε κανονικά το πουλόβερ στο ένα από τα δυο. Και η ιστορία ξανάρχιζε. Γελούσα τόσο πολύ, που χωρίς να το σκεφτώ μπήκα στο κατάστημα. Είχα όμως αποφασίσει πως θ' αποκτούσα ένα ζωάκι.

Ολόγυρα, στα αραδιασμένα κοφίνια, πρόβαλλαν φατσούλες, σκυλάκια, γατούλες πεντάμορφες, χαμστεράκια πολύχρωμα. Περπατούσα αργά όταν είδα δυο ολόλευκα στρογγυλά μπαλάκια κουρνιασμένα στα πεντακάθαρα άχυρα. Δεν ήμουν αίσγουρη αν ήταν κάτι ζωντανό ή σκέτες μεγάλες κουβαρίστρες μαλλί για πλέξιμο. Βούτηξα το χέρι μου κι έπιασα τη μια από τις δυο άσπρες μπαλίτσες. Δυο μαύρα στρογγυλά μάτια άνοιξαν και καρφώθηκαν στα δικά μου. Ύστερα τέντωσε δυο ηλίθια κοντά ποδαράκια, τ' ακούμπησε στο πουλόβερ μου και κούρνιασε το κεφάλι στο στήθος μου. Το κρατούσα εκεί, μαλακό και ζεστό, τόσο εύθραστο. Με το άλλο χέρι πήρα και το άλλο, που δεν άνοιξε τα μάτια του, και το ξανάβαλα στο καλάθι.

«Βλέπετε», μου λέει ο μαγαζάτορας, «το θηλυκό σάς διάλεξε».

«Πώς με διάλεξε;», τον ρώτησα.

«Α, βέβαια. Δε διαλέγουμε μόνο εμείς. Μας διαλέγουν και τα ζώα. Πιάσατε και το αρσενικό, μα αυτό δε νοιάστηκε, ενώ αυτή η γαλίφα ♦ κόλλησε απάνω σας και δε λέει να σας αφήσει».

«Και πόσο κάνει αυτή η γαλίφα;»

Μου είπε μια τιμή που αντιπροσώπευε το μισθό μου, στο Λύκειο που εργαζόμουν. Απογοητευμένη το ξεγάντζωσα από το πουλόβερ μου και βγήκα από το μαγαζί. Όσο κι αν φανεί παράξενο, μου 'ρθε η διάθεση να κλάψω. Δυο Γάλλοι φίλοι μου με παρηγόρησαν. «Μη στενοχωριέσαι, πάντα πριν από τις γιορτές τα ζωάκια είναι πανάκριβα, γιατί οι Γάλλοι συνηθίζουν να τα δωρίζουν. Μόλις όμως

♦ **γαλίφα:** καταφερτζού, κόλακας

περάσουν οι γιορτές, οι τιμές τους πέφτουν κατακόρυφα. Τι θα τα κάνει ο έμπορος, του στοιχίζουν πολύ και δεν τον συμφέρει να μεγαλώσουν. Θα δεις που θα το πάρεις μισοτιμής μετά τα Χριστούγεννα, αν, αν φυσικά δεν έχει πουληθεί».

Την παραμονή των Χριστουγέννων, μόλις σχόλασα, πήρα πάλι τον υπόγειο και κατέβηκα στην Πορτ Ντ' Ορλεάν. Το μαγαζί γεμάτο από παιδιά και συνοδούς. Έφτασα αγχωμένη στο κοφίνι με τις άσπρες μπαλίτσες. Ανακουφισμένη πήρα το κοριτσάκι στη χούφτα μου και το 'σφιξα στο στήθος μου. Αυτό μύρισε λίγο το πουλόβερ μου κι έχωσε το μουράκι του μέσα. Με αναγνώρισε. Τι θρίαμβος! Έμενα κει σαν μαρμαρωμένη, μη χαλάσει το όνειρο. Εξάλλου σκεπτόμουν πως όσο έμενα και το κρατούσα, δεν κινδύνευα να το διαλέξει κάποιος πελάτης. Στην Ευρώπη τα πρωτεία, από την αναμονή ταξί στο δρόμο, είναι νόμοι.

Μας χώριζαν δυο μέρες ώσπου να περάσουν τα Χριστούγεννα. Ούτε όταν ήμουν παιδί και περίμενα πώς και πώς αυτή τη θαυμάσια γιορτή γεμάτη χαρές και εκπλήξεις, ποτέ πριν δεν κοιμήθηκα παραμονές με τέτοια αγωνία. Το απόγευμα των Χριστουγέννων πήρα τους άδειους δρόμους και κατέβηκα στο μαγαζί, που ήταν φυσικά κλειστό, με αμυδρό φωτισμό. Κόλλησα το μούτρο μου στο τζάμι της πόρτας προσπαθώντας να διακρίνω αν το κουταβάκι βρισκόταν στη θέση του, αλλά μάταια.

Εημέρωσε επιτέλους η επομένη των Χριστουγέννων και βρέθηκα στο μαγαζί την ώρα που άνοιγε. Η καρδιά μου χτυπούσε δυνατά, αγιάτρευτα παράφορη. Τα κουταβάκια κοιμούνταν αγκαλιά. Λίγο ακόμη και θα 'βαζα τα κλάματα, τόση ήταν η χαρά μου. Ο μαγαζάτορας δε μου 'δινε καμιά σημασία, παγερός Γάλλος κι επιπλέον μαχμουρλής. Άρπαξα τούτη τη φορά το σκυλάκι, λες και κινδύνευε. Μύριζε όπως τα ανθρώπινα βρέφη. Και τα δυο παιδιά που γέννησα μύριζαν έτσι, σαν συννεφάκια.

Κάποια στιγμή ακούστηκε η φωνή του Γάλλου.

«Δεν το παίρνετε;» Σαν να μου 'λεγε: «Δεν το παίρνεις να σε ξεφορτωθώ;».

«Το θέλω πολύ», είπα, «αλλά είναι ακριβό για μένα».

«Δεν είστε Γαλλίδα».

«Από την Ελλάδα, έχουμε δικτατορία εκεί κι όσοι μπορέσαμε φύγαμε...»

«Δώστε ό,τι λεφτά έχετε», είπε χωρίς να με κοιτάξει.

«Μα...», τραύλισα, «έχω μόνο τα μισά».

«Φτάνουν, αφήστε τα στον πάγκο».

Αν ο μαγαζάτορας δεν ήταν Γάλλος, θα τον φιλούσα σίγουρα. Έβγαλα από το πορτοφόλι τα υπόλοιπα (από το νοίκι) που θα περνούσα το Γενάρη, άφησα το σκυλάκι αραγμένο στο στήθος μου, μέσα από το παλτό μου, και τρελή από χαρά πήρα το μετρό για το σπίτι.

Αυτό ήταν. Γεννήθηκε στο Παρίσι, ε και; Όποιος γεννιέται στο Παρίσι είναι

και καλά αριστοκράτης; Και όμως είχε ένα μοναδικό τρόπο να δείχνει τη δυσαρέσκεια της, όταν κάτι δεν της άρεσε. Της άρεσαν τα μεγάλα μαλακά μαξιλάρια του κρεβατιού μου, το πουπουλένιο πάπλωμα, το κοτόπουλο και 'γώ. Δε γούστερνε κανέναν άλλο. Και το 'δειχνε με το μουγκρητό της σαν την πλησίαζε λίγο κάποιος και δαγκώνοντάς τον αν πλησίαζε τελείως. Και να δεις που όλοι μπαίνανε στον πειρασμό να τη χαϊδέψουν, γιατί ήταν όμορφη, μια κούκλα.

Όταν την έβγαζα έξω στους δρόμους του Παρισιού, οι Γάλλοι γελούσανε, «δες», λέγανε, «ίδια η Μπεμπέ». Κι αλήθεια έμοιαζε στην Μπαρντό. ✦ Τι στριμμένη και δύσκολη ήταν! Για όλα δυσανασχετούσε και το 'δειχνε. Είχε προσωπικότητα βεντέτας της Μπελ Επόκ. ✦ Αν ήταν γυναίκα, θα ζούσε τυλιγμένη σε νταντέλες και βελούδα.

Σιχαινόταν τη Φύση. Δεν της άρεσε καθόλου η ζωή στο χωριό. Έπρεπε να τη δεις να περπατάει στους χωματόδρομους του χωριού. Σήκωνε το ένα πόδι μετά το άλλο τόσο αργά, λες και πατούσε επάνω σε γυαλιά. Άσε το τι γίνηκε σαν πρωταντίκρισε γάιδαρο, που άρχισε να τον κυνηγά με τα πιο δυνατά γαβγίσματα κι ύστερα πήγε και κρύφτηκε σ' ένα ντουλάπι της κουζίνας. Βέβαια το χωριό ήταν πρωτόγονο, με τους δρόμους γεμάτους πέτρες, καβαλίνες ✦ και αγκάθια. Αλλά τι 'θελες να της κάνω; Να της φορέσω παπούτσια; Ή ν' αρνηθώ το χωριό; Μια ζωή ονειρευόμουν ν' αποκτήσω σπίτι σ' ένα τέτοιο χωριό. Το Πάσχα δεν μπορείς να διαβείς τους στενούς δρόμους καθώς φουντώνουνε καταπράσινα φασκόμηλα, μαργαρίτες και τσουκνίδες ανάκατα.

Όταν πηγαίναμε περίπατο, εκείνη βέβαια ακολουθούσε, αλλά μετά τριάντα βήματα σταματούσε. «Θα 'ρθεις;», της φώναζα. Αλλά πέτρωνε καταμεσής του μονοπατιού με τα μάτια της γεμάτα απόγνωση καρφωμένα στα δικά μου. Καθώς έσκυβα κοντά της, μου άπλωνε το ποδαράκι. Αμέτρητα ξερόκλαδα μπερδεμένα στο πυκνό της τρίχωμα σφήνωναν ανάμεσα στα δάχτυλά της. Τα καθάριζα προσεκτικά κι ύστερα την έπαιρνα αγκαλιά και συνεχίζαμε τον περίπατο. Έμενε τότε ακίνητη, σαν λιγωμένη από την ευτυχία, καθώς ταξίδευε απάνω μου. Κάθε φορά που βγαίναμε, επαναλαμβανόταν το ίδιο.

Μα και να την αφήνα σπίτι, δε θα χαιρόμουν περίπατο. Τα μάτια του σκύλου που φεύγεις και τον αφήνεις, σε τυρανούν πιο πολύ κι από ενός παιδιού. Εγώ που έχω και παιδιά και σκυλιά, ξέρω. Ο άνθρωπος έχει αμέτρητους τρόπους να διαμαρτυρηθεί. Κλαίει, φωνάζει, βρίζει, κάνει χειρονομίες και κυρίως εκφράζει με λόγια πόσο τον πλήγωσες. Το σκυλί δε διαθέτει παρά τα μάτια του. Πόσες φορές δεν έκλεισα την πόρτα αποφασιστικά πίσω μου, φεύγοντας μόνη, επιμένοντας να

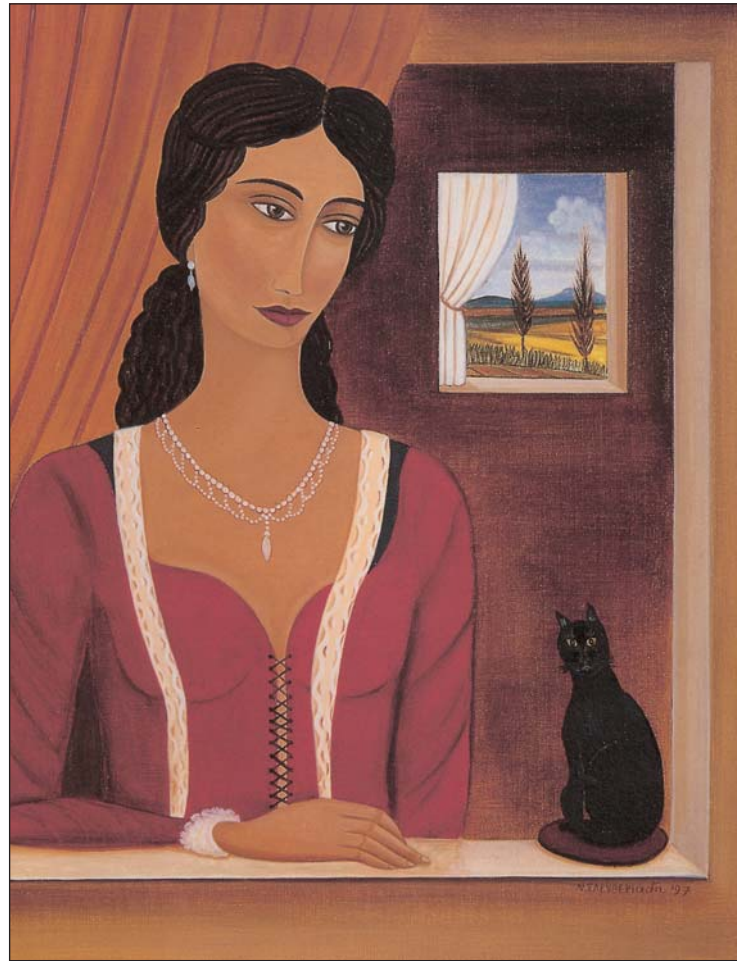
✦ **Μπαρντό**: η παλαιά γαλλίδα ηθοποιός Μπριζίτ Μπαρντό ✦ **Μπελ Επόκ** (γαλλ.): Ωραία Εποχή. Η περίοδος ευφορίας και ελαφρότητας της γαλλικής αστικής τάξης στις αρχές του 20ού αιώνα ✦ **καβαλίνες**: (σ)βουνιές, κόπρانا αγελάδων ή αλόγων

μην υποκύψω στο βλέμμα της, και πόσες φορές δε γύρισα πίσω απελπισμένη από την αδυναμία μου. Αλλά ζούσα ανετότερα με τα ελαττώματά μου παρά με τη θλίψη των ματιών της. Μια μεγάλη ποιήτρια έγραφε: «Όταν μπορέσω να περάσω/αδάκρυτη/δίπλα από ένα σκύλο,/θα έχω μεταμορφωθεί».

Λένε, οι υποκριτές, οι φαύλοι, πως είναι ντροπή ν' αγαπάς τόσο ένα σκυλί, ενώ θα μπορούσες να προσφέρεις όλα τα έξοδα που κάνεις γι' αυτό σ' ένα πεινασμένο παιδί. Ξέρεις γιατί το λένε; Γιατί οι άνθρωποι δεν μπορούν να αγαπούν χωρίς αναγνώριση. Η ελεημοσύνη είναι εκδήλωση εγωισμού. Σου την αναγνωρίζουν οι άλλοι και σε επαινούν για όσα προσφέρεις. Το ν' αγαπάς ένα ανυπεράσπιστο ζώο, το να αναλαμβάνεις την ευθύνη της συντήρησής του, της ζεστασιάς, της υγείας του, είναι μια δοκιμασία για τον κούφιο κι επιδειξιμανή. Γιατί πώς να προσφέρει χωρίς προσδοκία έκφρασης ευγνωμοσύνης και επαίνων από τους τρίτους; Ένα σκυλί δέχεται και χωράει όση αγάπη του δώσεις. Μπορείς ν' ακουμπήσεις απάνω του όλη την αγάπη που οι άνθρωποι γύρω σου δε χρειάζονται.

Όταν κλαίμε για ένα σκυλί που χάσαμε, κλαίμε για μας. Που ορφανέψαμε, καθώς στερηθήκαμε την πιο τέλεια μορφή αγάπης, την πιο αθόρυβη και λιγότερο απαιτητική που γίνεται. Ίσως, λέω!

Άνθρωποι και ζώα στη νεοελληνική πεζογραφία, επιμέλεια – ανθολόγηση Δ. Παπακώστας, Ωκεανίδα



Νίκη Ελευθεριάδη, *Η γάτα της Νίκης*

Ερωτήσεις

- 1 Η αφηγήτρια αισθάνεται ένοχη. Βρείτε τα σχετικά χωρία και εξηγήστε γιατί νιώθει έτσι.
- 2 Γιατί η αφηγήτρια αποκαλεί τη σκυλίτσα της «στρίγκλα»;
- 3 Στις δύο τελευταίες παραγράφους η αφηγήτρια διατυπώνει τις απόψεις της σχετικά με την αγάπη των ανθρώπων προς τα σκυλιά. Συζητήστε τις.
- 4 Διαβάστε τις επόμενες stroφές από το ποίημα (απόσπασμα) της Μυρτιώτισσας και συγκρίνετε το περιεχόμενό τους με το διήγημα της Λ. Ζωγράφου:

Στο γάτο μου

<i>Σ' αντάμωσα στο εξοχικό σοκάκι, μα μέρα θλιβερή και παγωμένη ήσουν του δρόμου αδέσποτο γατάκι, δυσκόκαλα σε τρίχα μαδημένη.</i>	<i>Κι εγώ, που σεργιανούσα εκεί μονάχη, με την καρδιά βαριά, γεμάτη πόνο, έσκυψα και σου χάιδεψα τη ράχη, κι ευτύς εσύ ξοπίσω μου ήρθες μόνο.</i>
--	---

*Σε κράτησα, φτωχούλι, να σε θρέψω
και να σε γιάνω μου ήταν ο σκοπός μου,
μα δεν μπορούσα ωστόσο να πιστέψω,
ο μέγας πως θα γίνεις σύντροφός μου.*

Μυρτιώτισσα, Άπαντα, Alvin Redman Hellas

- 5 Συγκρίνετε τον τρόπο αφήγησης της ιστορίας με εκείνον του διηγήματος του Γ. Σκαμπαρδώνη «Η Βαγγελιώ-δεν-είσαι-εντάξει».

Διαθεματική εργασία

Συγκεντρώστε υλικό από το διαδίκτυο (<http://worldanimal.net>, www.tetrapodologein.gr και www.anthropos.gr) ή από φιλοζωικά έντυπα σχετικά με τα κινήματα και τις οργανώσεις για την υπεράσπιση των ζώων και παρουσιάστε το στην τάξη.

ΛΙΛΗ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Η Λιλή Ζωγράφου γεννήθηκε το 1922 στο Ηράκλειο της Κρήτης και πέθανε το 1998. Σπούδασε Φιλολογία στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Εργάστηκε ως δημοσιογράφος σε γνωστά περιοδικά και εφημερίδες και ταξίδεψε πολύ στην Ευρώπη. Δημοσίευσε 24 βιβλία που έχουν κάνει αλληπάλληλες εκδόσεις. Έγραψε σημαντικά δοκίμια για Έλληνες και ξένους συγγραφείς [*Νίκος Καζαντζάκης – Ένας τραγικός* (1959), *Ο ηλιοπότης Ελύτης* (1961), *Κ. Καρυωτάκης – Μ. Πολυδούρη* (1977) κ.ά.], νουβέλες (*Αγάπη*) και μυθιστορήματα [*Επάγγελμα πόρνη* (1978), *Μου σερβίρετε ένα βασιλόπουλο παρακαλώ;* (1983), *Η Συβαρίτισσα* (1987), *Νύχτωσε αγάπη μου, είναι χτες* (1990) κ.ά.]. Το μυθιστόρημά της *Η αγάπη άργησε μια μέρα* (1994) διασκευάστηκε σε συνέχειες για την ελληνική τηλεόραση.



Γιώργος Σκαμπαρδώνης

Η Βαγγελιώ-δεν-είσαι-εντάξει

Το ακόλουθο διήγημα προέρχεται από τη συλλογή Η στενωπός των υφασμάτων (1992), που βραβεύτηκε με το Κρατικό Βραβείο Διηγήματος. Η γάτα με το ασυνήθιστο όνομα Η Βαγγελιώ-δεν-είσαι-εντάξει παίζει τα βράδια ένα ριψοκίνδυνο παιχνίδι το οποίο κάποια στιγμή αποβαίνει θανάσιμο.

Κάθομαι στην ημικυκλική βεράντα με τα τζαμωτά ορθάνοιχτα κι απολαμβάνω το καθιερωμένο απογευματινό «Μπλακ Λέιμπελ». ✧ Μπροστά μου, στο μαρμάρινο τραπεζάκι, δίπλα στο ποτήρι, γυαλίζει το μπρελόκ με το χρυσό καρφί. Ένα κομψό χρυσό καρφάκι, που αστράφτει κοκκινίζοντας από τις κεραμιδιές σφήνες του ηλιοβασιλέματος – το 'χα πάει στο χρυσοχώο, που του κόλλησε κρίκο στρόγγυλο και το κρέμασα χάριν ενθυμήσεως μαζί με τα κλειδιά.

Απλώνω το χέρι κι αγγίζω το πολύτιμο μέταλλο νιώθοντας στο δέρμα το διακριτικό ρίγος που αισθανόμουν όταν χάιδευα τους αιχμηρούς κυνόδοντες της Βαγγελιώς-δεν-είσαι-εντάξει. Έχει περάσει ένας χρόνος και δυο μήνες από τότε, από την τελευταία φορά.

Σουρούπωνε και καθόμασταν στο άλλο τραπεζάκι, στον κήπο, κάτω από την αχλαδιά, απολαμβάνοντας την ησυχία του Ιουλίου, όταν είδα αίφνης ✧ τη γάτα μας, τη Βαγγελιώ-δεν-είσαι-εντάξει, να σπρώχνει προσεκτικά, απαλά, την πόρτα της βεράντας και να βγαίνει έξω.

Την παρατηρούσα ακίνητος, σιωπηλός. Κατέβηκε αθόρυβα τα δυο σκαλάκια, πάτησε στο γρασίδι με βήματα ευλύγιστης πανουργίας κι άρχισε να προχωράει ανάμεσα στα μισοβυθισμένα κόκκινα τούβλα. Η ουρά της χαμηλωμένη κυμάτιζε διερευνητικά, οι μύνες της έπαιζαν συσπειρωμένοι από έμφυτη δολιότητα και συμπυκνωμένη προσοχή. Σερνόταν σχεδόν με την κοιλιά ανάμεσα στα λουλούδια, πατώντας ευλαβικά στο χορτάρι, κρατώντας κρυμμένα τα συσταλά ✧ της νύχια, κοιτάζοντας μια από δω, μια από κει με ελαφρές στροφές του κεφαλιού και με τ' αυτιά της ορθά, τριγωνισμένα, σε απόλυτη υπερένταση. Προχωρούσε αργά, γλιστρούσε πόντο πόντο σαν ναρκοσυλλέκτης.

Προσπαθούσε να περάσει εντελώς αθέατη το φυτόχωμα και τα κήπια και να φτάσει στο τοιχαλάκι του φράχτη – ήξερε πως, αν τη δούμε, θα τη μαλώσουμε να ξαναγυρίσει στο σπίτι, ματαιώνοντας το θανάσιμο παιχνίδι που έπαιζε αρκετά βράδια, μόλις σουρούπωνε: περνούσε αιλουροειδώς τον κήπο, γλιστρούσε ανάμεσα απ' τα

✧ **Μπλακ Λέιμπελ:** μάρκα από ούισκι ✧ **αίφνης:** ξαφνικά ✧ **συσταλά:** μαζεμένα



Δημήτρης Μυταράς, *Ντέτι*

κάγκελα της περίφραξης, έβγαινε έξω και στεκόταν στην κόψη του κράσπεδου παραδοκόντας υπομονετικά. Κάθε που κάποιο αυτοκίνητο φαινόταν στο βάθος του συνοικιακού δρόμου, η Βαγγελιώ-δεν-είσαι-εντάξει συσπειρώνόταν περισσότερο. Στις δέσμες των προβολέων που έρχονταν προσπαθούσε, ανάμεσα στην αιωρούμενη σκόνη, να διακρίνει κάποιο κουνούπι. Μόλις το εντόπιζε, τινάζοταν κεραυνοβόλα, το 'πιανε με το στόμα στον αέρα και το κατάπινε καθώς προσγειωνόταν, γλιστρώντας αστραπιαία απέναντι λίγο πριν περάσει, την επόμενη στιγμή, από το σημείο της απόπειρας ο θανάσιμος όγκος του αυτοκινήτου, αφήνοντας πίσω του στροβίλους αέρα και σκόνης.

Κι ύστερα στεκόταν στο άλλο πεζοδρόμιο καθηλωμένη, τεντωμένη, σε απόλυτη επιφυλακή, περιμένοντας τα φανάρια κάποιου αυτοκινήτου που θα ερχόταν τώρα από την αντίθετη κατεύθυνση. Ακίνητη. Σαν πέτρα. Μόλις κάρφωναν από μακριά οι προβολείς, η σκιά της Βαγγελιώς-δεν-είσαι-εντάξει μεγάλωνε, διαστελλόταν, μάκραινε, γινόταν θηριώδης, έπαιρνε σχήματα ενός παράξενου, επίφοβου ζώου, κι ύστερα σιγά σιγά μαζευόταν, μίκραινε κι έφευγε πλάγια, ώσπου, λίγο πριν ξανατιναχτεί η γάτα, χανόταν εντελώς σαν να την είχε μέσα της ρουφήξει.

Δεν έτρωγε τα κουνούπια από πείνα. Την ταΐζαμε όλοι αρκετά, συχνά υπέρ το δέον, γιατί ήταν όμορφη, χρώματος κανελί με κόκκινες ραβδώσεις, αυτοκρατορικά νωχελική και ψεύτρα. Έτρωγε από τον έναν κι ύστερα έκανε την πεινασμένη στον άλλον, τριβόταν ηδονικά στα πόδια του, γαργάνιζε με απαιτητικό παράπονο για να ξαναφάει.

Ίσως επειδή είχε πάντοτε εξασφαλισμένο το φαγητό, δεν μπορούσε πια παρά να κυνηγάει υποθετικά θηράματα. Να βγαίνει κρυφά τη νύχτα και να θηρεύει άσαρκα θύματα, φανταστικά, ικανοποιώντας το κυνηγετικό της ένστικτο, δικαιώνοντας την ταχύτητα και το δόλο, την ευλυγισία και τα είκοσί της γαμψόνυχα, τον προαιώνιο φόνο μέσα της, που ζητούσε άχρηστα, έστω, θύματα για να επαληθευτεί. Η απληστία της, ικανοποιημένη τη μέρα χωρίς μόχθο, φαινόταν να γίνεται ανήσυχη αιμοβορία τη νύχτα, ψάχνοντας απεγνωσμένα κατιτίς να εξοντώσει, ώστε να ξαναγίνει το βασιλικό αιλουροειδές, η προικισμένη, πάνοπλη, φονική γάτα – μπορεί όμως και να μην ήταν καθόλου έτσι, να υπάκουε σε άλλες, δικές της, τυφλές μανίες, εντελώς ακατανόητες για το δικό μου σύστημα σκέψης, που πολλές φορές το είχε αχρηστέψει με την απρόβλεπτη συμπεριφορά της.

Σκεφτόμουν διάφορες λογικές εκδοχές, που μάλλον καμιά δεν έστεκε, ενώ καθόμουν κι έβλεπα τη Βαγγελιώ-δεν-είσαι-εντάξει να πλησιάζει, έρποντας σχεδόν, στο τοιχαλάκι· οι άλλοι δεν την είχαν αντιληφθεί, γιατί καθόντουσαν με τις πλάτες γυρισμένες προς αυτήν. Ήξερα ότι αυτό που πάει να κάνει ήταν επικίνδυνο, αλλά με γοήτευε η σκέψη ότι πάει να γραπώσει ασώματα θηράματα, μου φαινόταν σαν να διακινδύνευε μόνο και μόνο για να συλλάβει μιαν ιδέα, να γερακώσει ♦ κάτι ανύπαρκτο αλλά απόλυτα ζωτικό γι' αυτήν, κάτι αλλόκοτα μοιραίο, πιο απαραίτητο από την τροφή της.

Την παρατηρούσα καθηλωμένος, αδύναμος να τη μαλώσω για να ξαναγυρίσει σπίτι.

Στάθηκε για λίγο ελλοχεύοντας ♦ κι ύστερα πήδηξε στο τοιχίο, πέρασε ανάμεσα από τα κάγκελα και γλίστρησε έξω στο σκοτάδι.

Κατόπιν, με τη συζήτηση, την ξέχασα. Συνεχίζαμε ήρεμα την κουβέντα, ενώ η νύχτα έπεφτε πυκνή και τα φώτα των γύρω σπιτιών άρχισαν ν' ανάβουν, η κίνηση να χαλαρώνει. Αυτοκίνητα περνούσαν πότε πότε στο δρόμο μ' αναμμένους προβολείς, κομματιάζοντας για λίγο τη νυχτερινή ησυχία, κι ύστερα πάλι επανερχόταν η δροσερή συνοικιακή σιωπή.

Θα 'χε περάσει μια ώρα, όταν ξαφνικά ακούσαμε ένα παρατεταμένο φρενάρισμα πανικού ακριβώς μπροστά στην περίφραξη κι ύστερα αντρικές αγριοφωνάρες, πόρτες αυτοκινήτου ν' ανοίγουν νευρικά και να κλείνουν με βρόντο. Τίναχτήκαμε όρθιοι και τρέχοντας βγήκαμε στο δρόμο. Ο οδηγός είχε κατεβεί από το αυτοκίνητο, ένα επαγγελματικό Φολκς Βάγκεν, κι έλεγε αναστατωμένος διάφορα μπερδεμένα πράγματα, κάνοντας παράξενες, υπερβολικές χειρονομίες. Καταλάβαμε εντέλει ότι η Βαγγελιώ-δεν-είσαι-εντάξει πήδησε μπροστά από τα φανάρια ενός άλλου αυτοκινήτου και, καθώς προσγειωνόταν για να περάσει απέναντι, ερχόταν από την αντίθετη κατεύθυνση, ταυτόχρονα, το Φολκς Βάγκεν· ακουμπώντας η γάτα στην άσφαλο, βρέθηκε κάτω από την αριστερή μπροστινή ρόδα του και τώρα κείτονταν στη μέση του δρόμου, πέντε μέτρα από το σταματημένο αμάξι, που κινδύνεψε να ανεβεί στο πεζοδρόμιο για να την αποφύγει.

Κείτονταν τώρα εκεί μέσα στα αίματα, σκασμένη, με τσακισμένη τη σπονδυλική στήλη και λιωμένα τα πίσω πόδια της – σαν κιτρινοκόκκινη πατσαβούρα. Το κεφάλι της, ωστόσο, ήταν ανέγγιχτο. Τα μάτια της, ανοιχτά, φωσφόρισαν στα φανάρια ενός αυτοκινήτου που πέρασε αργά από δίπλα μας.

Έσκυψα και της άνοιξα με προσοχή το στόμα. Πάνω στη γλώσσα της ήταν κολλημένο ένα κουνούπι, που αγωνιζόταν απεγνωσμένα να ξεκολλήσει. Της ξανάκλεισα τα σαγόνια προσεκτικά – η τελευταία της απόπειρα ήθελα να 'ναι πετυχημένη εντελώς.

♦ **να γερακώσει:** να αρπάξει σαν γεράκι ♦ **ελλοχεύοντας:** παραμονεύοντας, караδοκώντας

Από το δεξί τοακισμένο μπούτι της ξεμύτιζε λάμποντας στη νύχτα το χρυσό καρφί που της έβαλε ο κτηνίατρος μέσα στο κόκαλο τρία χρόνια πριν, όταν ήταν μικρή και την είχαμε βρει πεσμένη από μια πολυκατοικία με σπασμένο το πόδι. Τρία χρόνια το κουβαλούσε μέσα της και το 'χαμε πια ξεχάσει.

Ρουφώ μια γουλιά «Μπλακ Λέιμπελ» και ξαναχαϊδεύω το χρυσό καρφί που είναι περασμένο με κομψό κρίκο στο μπρελόκ, πάνω στο τραπεζάκι της βεράντας, νιώθοντας πως αγγίζω τον κυνόδοντα της Βαγγελιώς-δεν-είσαι-εντάξει. Ο απογευματινός ήλιος κοκκινίζει όλο και περισσότερο, βυθίζεται. Στα τζαμωτά ρέουν αργά και ακανόνιστα βυσσινιές, καμπυλωτές ραβδώσεις. Ένα αυτοκίνητο περνάει μπροστά στο δρόμο. Είναι τόσο συμμετρικό, που για μια στιγμή μου φαίνεται ότι κινείται με την όπισθεν.

Γ. Σκαμπαρδώνης, *Η στενωπός των υφασμάτων*, Καστανιώτης

Ερωτήσεις

- 1 Γιατί η γάτα παίζει αυτό το θανάσιμο παιχνίδι; Ποιες απόψεις διατυπώνει ο αφηγητής; Εντοπίστε τις και συζητήστε τις.
- 2 Συγκρίνετε τον τρόπο αφήγησης της ιστορίας με τον αντίστοιχο τρόπο στο διήγημα της Λ. Ζωγράφου «Στρίγκλα και καλλονή». Τι παρατηρείτε;
- 3 Δοκιμάστε να γράψετε την ιστορία της Βαγγελιώς-δεν-είσαι-εντάξει με τη χρονολογική σειρά των γεγονότων. Ποια σειρά αφήγησης της ιστορίας σας αρέσει περισσότερο και γιατί;

Διαθεματική εργασία

Οργανώστε μια επίσκεψη σε κτηνιατρείο ή ιατρείο μικρών ζώων της περιοχής σας και ενημερωθείτε για τις μεθόδους και τις τεχνικές θεραπείας των άρρωστων ή τραυματισμένων κατοικίδιων ζώων.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΚΑΜΠΑΡΔΩΝΗΣ

Ο Γιώργος Σκαμπαρδώνης γεννήθηκε το 1953 στη Θεσσαλονίκη και σπούδασε Γαλλική Φιλολογία. Εργάζεται ως δημοσιογράφος σε εφημερίδες της Θεσσαλονίκης. Έγραψε σενάρια για τηλεοπτικά ντοκιμαντέρ, καθώς και το σενάριο για την ταινία του Παντελή Βούλγαρη *Όλα είναι δρόμος*. Τύπωσε τις συλλογές διηγημάτων *Μάτι φώσφορο, κουμάντο γερό* (1989), *Η στενωπός των υφασμάτων* (1992), που τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Διηγήματος το 1993, *Πάλι κεντάει ο στρατηγός* (1996), *Η ψίχα της μεταλαβιάς - Ακριανή λωρίδα* (1998), *Σάββατο απόγευμα* (2000), και τα μυθιστορήματα *Γερνάω επιτυχώς* (2000) και *Ουζερί «Τσιτσάνης»* (2001). Διηγήματά του έχουν μεταφραστεί σε δέκα γλώσσες.



Τζακ Λόντον

Ο αδάμαστος

Το κείμενο που ακολουθεί είναι κεφάλαιο από το μυθιστόρημα του Τζακ Λόντον Ο Ασπροδόνης (1906). Ο Ασπροδόνης είναι ένα μικρό θαρραλέο λυκόπουλο που συγκρούεται με τους σκληρούς νόμους της φύσης και των ανθρώπων, στην παγωμένη γη του Μεγάλου Βορρά, στα τέλη του περασμένου αιώνα. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα παρακολουθούμε την επίμονη προσπάθεια δύο αντρών, του Γούντον Σκοτ, του νέου αφέντη του Ασπροδόνη, και του συντρόφου του, του Ματ, να δαμάσουν το άγριο ζώο. Η υπομονή και η κατανόηση των δύο αντρών στο ταλαιπωρημένο ζώο αποτελούν την αρχή της εξημέρωσής του. Αν αυτό δυσπιστεί και αμύνεται, είναι γιατί έχει χάσει την εμπιστοσύνη του στους ανθρώπους που το έχουν αντιμετώπισει σκληρά.

«**Ε**ίναι μάταιο», παραδέχτηκε ο Γούντον Σκοτ.

Καθόταν στο σκαλοπάτι της καλύβας του και κοίταζε το Ματ που αντέδρασε ανασηκώνοντας τους ώμους με την ίδια απόγνωση.

Κοίταξαν και οι δυο τον Ασπροδόνη, που τέντωνε την αλυσίδα του με ορθώματα της τρίχας, γυρλίσματα και άγρια χοροπηδητά για να φτάσει τα σκυλιά του έλκηθρου. Έπειτα από αλλεπάλληλα και διάφορα μαθήματα, και μάλιστα με το μπαστούνι του Ματ, τα σκυλιά έμαθαν ν' αφήνουν ήσυχο τον Ασπροδόνη και ν' αγνοούν φαινομενικά την ύπαρξή του.

«Λύκος είναι και μάλιστα ανήμερος», δήλωσε ο Γούντον Σκοτ.

«Δεν ξέρω», διαμαρτυρήθηκε ο Ματ. «Απ' ό,τι φαίνεται, έχει πολλά στοιχεία σκύλου μέσα του. Ένα είναι σίγουρο κι αυτό δεν αλλάζει με τίποτα».

Ο Ματ σώπασε και κοίταξε προς το βουνό Μουζχάιντ.

«Μην τοιγκουνεύεσαι αυτά που ξέρεις», αντιγύρισε ♦ κοφτά ο Σκοτ, αφού περίμενε αρκετά. «Έλα, πες το».

Ο Ματ έδειξε τον Ασπροδόνη με τον αντίχειρα.

«Λύκος ή σκύλος – είναι κιόλας εξημερωμένος».

«Όχι!»

«Ναι, σου λέω, και μάλιστα με χάμouro. ♦ Κοίτα εκεί. Βλέπεις τα σημάδια στο στήθος;»

«Δίκιο έχεις, Ματ. Ήταν σκύλος έλκηθρου, πριν πέσει στα χέρια του Όμορφου Σμιθ». ♦

♦ **αντιγύρισε:** απάντησε ♦ **χάμouro:** εξάρτημα των ζώων που σέρνουν έλκηθρο (ή άλλο όχημα) ♦ **Όμορφος Σμιθ:** ινδιάνικο όνομα

«Και δεν υπάρχει κανένας λόγος να μην ξαναγίνει σκύλος έλκηθρου».

«Έτσι λες;», ρώτησε με αγωνία ο Σκοτ. Ύστερα η ελπίδα έσβησε, καθώς πρόσθετε κουνώντας το κεφάλι: «Τον έχουμε δυο βδομάδες κι είναι πιο άγριος παρά ποτέ».

«Δώσ' του μια ευκαιρία», συμβούλεψε ο Ματ. «Λύσ' τον για ένα διάστημα».

Ο άλλος τον κοίταξε με δυσπιστία.

«Ναι», συνέχισε ο Ματ. «Ξέρω ότι προσπάθησες, αλλά δεν έπιασες μπαστούνι».

«Τότε προσπάθησε εσύ».

Ο Ματ έπιασε ένα μπαστούνι και πλησίασε το αλυσοδεμένο ζωντανό. Ο Ασπροδόντης κοίταξε το μπαστούνι, όπως κοιτάζει το λιοντάρι στο κλουβί το μαστίγιο του θηριοδαμαστή του.

«Τον βλέπεις που δεν παίρνει τα μάτια από το μπαστούνι;», είπε ο Ματ. «Καλό σημάδι. Δεν είναι χαζός. Δεν τολμάει να με πειράξει, όσο το κρατάω. Δεν είναι παλαβός, πίστεψέ με».

Όταν το ανθρώπινο χέρι πλησίασε στο λαιμό του, ο Ασπροδόντης όρθωσε την τρίχα του, γρύλισε και ζάρωσε χαμηλά. Ενώ όμως κοίταξε το χέρι που πλησίαζε, δεν άφηγε από τα μάτια του και το μπαστούνι στο άλλο χέρι που κρεμόταν απειλητικά από πάνω του. Ο Ματ έλυσε την αλυσίδα από το κολάρο κι έκανε πίσω.

Ο Ασπροδόντης δυσκολεύτηκε να πιστέψει πως ήταν ελεύθερος. Είχαν περάσει πολλοί μήνες αφότου έπεσε στα χέρια του Όμορφου Σμιθ κι όλο αυτό τον καιρό δε γνώρισε ούτε στιγμή ελευθερίας, εκτός από τις περιπτώσεις που τον έλυναν για να παλέψει με άλλα σκυλιά. Αμέσως μετά τη μάχη, ήταν πάλι φυλακισμένος.

Δεν ήξερε τι να κάνει τη λευτεριά του. Ίσως, κάποια διαβολιά ετοιμάζαν πάλι εναντίον του οι θεοί. Προχώρησε αργά και προσεκτικά, πανέτοιμος για την επίθεση. Δεν ήξερε τι να κάνει, όλα ήταν τόσο αναπάντεχα. Φρόντισε ν' απομακρυνθεί από τους δυο θεούς που караδοκούσαν και πήγε προσεκτικά στη γωνιά της καλύβας. Δεν έγινε τίποτα. Τα έχασε κυριολεκτικά και ξαναγύρισε πίσω, σταματώντας δυο τρία μέτρα μακριά τους και κοιτώντας τους επίμονα.

«Δε θα το σκάσει;», ρώτησε ο καινούριος αφέντης του.

Ο Ματ ανασήκωσε τους ώμους. «Πρέπει να το διακινδυνεύσουμε. Ο μόνος τρόπος να μάθουμε είναι να δούμε με τα ίδια μας τα μάτια».

«Το φουκαρά», μουρμούρισε συμπνετικά ο Σκοτ. «Δε χρειάζεται παρά μια απόδειξη της ανθρώπινης καλοσύνης», πρόσθεσε και μπήκε στην καλύβα.

Βγήκε κρατώντας ένα κομμάτι κρέας που έριξε στον Ασπροδόντη. Αυτός απομακρύνθηκε και το περιεργάστηκε καχύποπτα από μακριά.

«Όχι, Μέιτζορ!», προειδοποίησε με μια φωνή ο Ματ. Ήταν όμως πολύ αργά.

Ο Μέιτζορ είχε κάνει έφοδο στο κρέας. Στη στιγμή που το άρπαξε στα δόντια του, χτύπησε ο Ασπροδόντης και ανέτρεψε τον Μέιτζορ. Ο Ματ όρμησε, όμως ο

Ασπροδόντης αποδείχτηκε πιο γρήγορος. Ο Μείτζορ στήθηκε τρεκλίζοντας, αλλά το αίμα που ανάβλυζε από το λαιμό του έβαφε το χιόνι κόκκινο όλο και πιο μακριά.

«Κρίμα, αλλά του άξιζε», είπε ξέπνοος ♦ ο Σκοτ.

Όμως το πόδι του Ματ ξεκινούσε ήδη για να κλοτσήσει τον Ασπροδόντη. Ένας πήδος... άστραψαν δόντια, ακούστηκε ένα πνιχτό επιφώνημα. Ο Ασπροδόντης, γρυλίζοντας με μανία, πσωπάτησε άτσαλα πολλά μέτρα, ενώ ο Ματ έσκυβε να εξετάσει το πόδι του.

«Μου την έδωσε», ανακοίνωσε δείχνοντας το σχισμένο παντελόνι, τα εσώρουχα και το ματωμένο λεκέ που μεγάλωνε.

«Σου είπα ότι είναι μάταιο, Ματ», είπε αποθαρρημένος ο Σκοτ. «Το σκέφτηκα και το ξανασκέφτηκα. Δεν το θέλω, αλλά δε γίνεται διαφορετικά».

Καθώς μιλούσε, έβγαλε απρόθυμα το περιστροφό του, άνοιξε τον κύλινδρο και έλεγε το περιεχόμενο.

«Κοίτα, κύριε Σκοτ», διαμαρτυρήθηκε ο Ματ. «Τούτο το σκυλί έζησε μια κόλαση. Μην το περιμένεις να φερθεί σαν αγγελοῦδι. Δώσ' του χρόνο».

«Κοίτα το Μείτζορ», αντιγύρισε ο άλλος.

Ο Ματ περιεργάστηκε το χτυπημένο σκυλί. Είχε βουλιάξει στο χιόνι, μέσα στο αίμα του, και με το ζόρι ανάσαινε.

«Του άξιζε. Εσύ το είπες, κύριε Σκοτ. Προσπάθησε να πάρει το κρέας του Ασπροδόντη και το πλήρωσε με τη ζωή του. Αναμενόμενο. Τι αξία έχει ένα σκυλί που δεν πολεμάει για το κρέας του;»

«Μα κοίτα τον εαυτό σου, Ματ. Εντάξει για τα σκυλιά, αλλά εσύ δεν είσαι σκυλί».

«Μου άξιζε κι εμένα», είπε πεισματάρικα ο Ματ. «Γιατί να τον κλοτσήσω; Είπες ότι καλά έκανε. Γιατί λοιπόν τον κλότσησα;»

«Είναι ευσπλαχνία να το σκοτώσουμε», διαμαρτυρήθηκε με πείσμα ο Σκοτ. «Δε δαμάζεται».

«Όχι, κύριε Σκοτ. Δώσ' του μια ευκαιρία να παλέψει, του άμοιρου. Έζησε μια κόλαση και πρώτη φορά βρίσκεται λυτός. Δώσ' του μια δίκαιη ευκαιρία κι αν δεν ανταποδώσει την καλοσύνη, θα τον σκοτώσω με τα ίδια μου τα χέρια. Έλα!»

«Μα το Θεό, ούτε εγώ θέλω να τον σκοτώσω», απάντησε ο Σκοτ κρύβοντας το περιστροφό. «Θα τον αφήσουμε να τρέξει λυτός και θα δούμε τι αποτέλεσμα θα φέρει η καλοσύνη. Ας προσπαθήσουμε».

Πλησίασε τον Ασπροδόντη κι άρχισε να του ψιθυρίζει γλυκόλογα.

«Έχε καλύτερα έτοιμο το μπαστούνι», προειδοποίησε ο Ματ.

♦ **ξέπνοος**: ξεψυχησμένος

Ο Σκοτ έγνεψε αρνητικά και συνέχισε την προσπάθεια να κερδίσει την εμπιστοσύνη του Ασπροδόντη.

Ο Ασπροδόντης έγινε καχύποπτος. Κάτι του ετοιμάζαν. Είχε σκοτώσει το σκυλί του θεού, είχε δαγκώσει το σύντροφο του θεού και τι άλλο μπορούσε να περιμένει εκτός από σκληρή τιμωρία; Αυτός όμως θα την αντιμετώπιζε αδάμαστος. Όρθωσε την τρίχα κι έδειξε τα δόντια. Τα μάτια του έπαιξαν ζωηρά, ολόκληρο το κορμί του ετοιμάστηκε για τα πάντα. Ο θεός δεν είχε μπαστούνι, επομένως δε θα πλησίαζε πολύ κοντά. Το χέρι του θεού είχε απλωθεί και κατέβαινε στο κεφάλι του. Ο Ασπροδόντης ζάρωσε και σφίχτηκε. Μυριζόταν κίνδυνο, κάποια προδοσία ή κάτι ανάλογο. Ήξερε τα χέρια των θεών, εξουσίαζαν και προκαλούσαν πόνο. Άλλωστε ήταν και η παλιά του απέχθεια για τα αγγίγματα. Γρύλισε πιο απειλητικά, ζάρωσε ακόμα πιο χαμηλά, αλλά το χέρι ακόμη κατέβαινε. Δεν ήθελε να δαγκώσει το χέρι, υπέμεινε τον κίνδυνο, ώσπου ξύπνησε μέσα του το ένστικτο και τον πλημμύρισε με την ακόρεστη δίψα για τη ζωή.

Ο Γούντον Σκοτ πίστευε ότι ήταν αρκετά γρήγορος για να αποφύγει επίθεση και δάγκωμα. Όμως του έμελλε να μάθει την απίστευτη γρηγοράδα του Ασπροδόντη, που χτύπησε με την ευστοχία και την ευελιξία κουλουριασμένου φιδιού.

Ο Σκοτ ξεφώνισε ξαφνιασμένος, έπιασε το δαγκωμένο χέρι του και το κράτησε σφιχτά με το άλλο. Ο Ματ βλαστήμησε χοντρά και πήδηξε στο πλάι. Ο Ασπροδόντης ζάρωσε κάτω κι έκανε πίσω, με την τρίχα ορθωμένη και τα δόντια γυμνά, τα μάτια απειλητικά και μοχθηρά. Τώρα περίμενε ξύλο, ένα ξύλο εξίσου φοβερό μ' εκείνο που έτρωγε από τον Όμορφο Σμιθ.

«Έι, τι κάνεις εκεί!», φώναξε ξάφνου ο Σκοτ.

Ο Ματ είχε ορμήσει στο καλύβι και ξανάβγαινε κρατώντας τουφέκι.

«Τίποτα», αποκρίθηκε εκείνος με προσποιητή ηρεμία. «Απλά θα τηρήσω το λόγο μου. Θα τον σκοτώσω».

«Όχι, δε θα τον σκοτώσεις!»

«Αλήθεια; Τώρα θα δεις».

Όπως ikέτευε ο Ματ για τον Ασπροδόντη, μετά τη δαγκωνιά, έτσι ikέτευε τώρα και ο Σκοτ.

«Είπες να του δώσουμε μια ευκαιρία. Θα του τη δώσουμε. Μόλις αρχίσαμε, δε θα τα παρατήσουμε στην αρχή. Μου άξιζε αυτή τη φορά. Και... για δεξ τον!»

Καμιά δεκαριά μέτρα πιο πέρα, στη γωνιά της καλύβας, ο Ασπροδόντης γρύλιζε, με μια μοχθηρία που σου έκοβε το αίμα, όχι στο Σκοτ αλλά στο Ματ.

«Άλλο πάλι και τούτο!», αναφώνησε κατάπληκτος ο Ματ.

«Είδες τι έξυπνος είναι;», πρόσθεσε βιαστικά ο Σκοτ. «Ξέρει τι σημαίνει τουφέκι, εξίσου καλά μ' εσένα. Έχει μυαλό και πρέπει να δώσουμε μια ευκαιρία σ' αυτό το μυαλό. Άσε κάτω το τουφέκι».

«Μετά χαράς», συμφώνησε ο Ματ ακουμπώντας το όπλο σε ένα κορμό. «Για δεξ και τούτο!», αναφωνούσε την άλλη στιγμή.

Ο Ασπροδόνης είχε ηρεμήσει και δε γρύλιζε πια.

«Αξίζει να το ψάξουμε. Κοίτα».

Ο Ματ άπλωσε το χέρι στο τουφέκι και, την ίδια στιγμή, ο Ασπροδόνης γρύλιζε. Μόλις ξεμάκρυνε ένα βήμα, τα ανασηκωμένα χείλη του Ασπροδόνη κατέβηκαν για να καλύψουν τα δόντια του.

Ο Ματ έπιασε το τουφέκι και άρχισε να το ανεβάζει αργά προς τον ώμο του. Την ίδια στιγμή ξανάρχιζαν τα γρυλίσματα του Ασπροδόνη και μεγάλωσαν όσο πλησίαζε να κορυφωθεί η κίνηση. Μια στιγμή όμως προτού φτάσει το τουφέκι στο ίδιο επίπεδο μ' αυτόν, πήδηξε στο πλάι, πίσω από τη γωνιά της καλύβας. Και ο Ματ απόμεινε να στέκει και να κοιτάζει το άδειο χιόνι, όπου στεκόταν πριν από λίγο ο Ασπροδόνης.

Άφησε κάτω το τουφέκι σοβαρός και στράφηκε στον εργοδότη του.

«Συμφωνώ μαζί σου, κύριε Σκοτ. Το σκυλί είναι πολύ έξυπνο για να το σκοτώσουμε».

Τ. Λόντον, *Ο ασπροδόνης*, μτφρ. Πόλυ Μοσχοπούλου, Αναστασιάδης



Ερωτήσεις

- 1 Σχολιάστε τον τρόπο με τον οποίο ο Ασπροδόντης αντιλαμβάνεται τις αντιδράσεις των δυο ανθρώπων. Ποια ψυχική κατάσταση αποκαλύπτει;
- 2 Πώς κρίνετε την όλη συμπεριφορά των δυο αντρών απέναντι στο εξαγριωμένο ζώο;
- 3 Μπορείτε να δώσετε κάποιο άλλο όνομα στο άγριο σκυλί;
- 4 Προσπαθήστε να φανταστείτε τη συνέχεια της ιστορίας, περιγράφοντας τις σχέσεις του ζώου με το Σκοτ και το Ματ, ύστερα από όσα συνέβησαν μέχρι τώρα.

Διαθεματικές εργασίες

- 1 Δείτε σε βίντεο στην τάξη την ταινία *Ασπροδόντης* (1991) του Ράνταλ Κλάιζερ, η οποία βασίζεται στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Τζ. Λόντον. Επίσης, τις ταινίες *Η μαύρη καλλονή* του Φράνσις Φορντ Κόπολα και *Η αρκούδα* του Ζαν Ζακ Ανό.
- 2 Χωριστείτε σε ομάδες, καθεμιά από τις οποίες θα μελετήσει μια πτυχή από τις ανάγκες των σκύλων και από τη συμπεριφορά των ανθρώπων απέναντί τους (διατροφή, υγιεινή, προστασία, κακοποίηση-εγκατάλειψη, αδέσποτα σκυλιά κ.λπ.). Τα αποτελέσματα της μελέτης και έρευνάς σας να παρουσιαστούν ανά ομάδα στην τάξη και να συζητηθούν.

ΤΖΑΚ ΛΟΝΤΟΝ (1876-1916)

Αμερικανός πεζογράφος, από τους περισσότερο γνωστούς και πολυγράφους, αγαπητός και στα παιδιά. Πέρασε δύσκολα παιδικά χρόνια, εργάστηκε σκληρά, ενώ η ανάγνωση κλασικών συγγραφέων και διανοητών (όπως ο Δαρβίνος, ο Μαρξ, ο Νίτσε) τον έστρεψε στη συγγραφή λογοτεχνικών βιβλίων. Στα σημαντικότερα έργα του συγκαταλέγονται *Ο γιος του λύκου* (1901, διηγήματα), *Οι άνθρωποι της αβύσσου* (1902), *Το κάλεσμα της άγριας φύσης* (1903), *Ο θαλασσόλυκος* (1904), *Η σιδερένια πτέρνα* (1908). Η γραφή του, απροσποίητη και φυσική, χαρακτηρίζεται από εξαιρετική απλότητα και λιτότητα.

- ΣΕΛ. 7 Κατάλογος εκδήλωσης, «Το φως του Απόλλωνα».
- ΣΕΛ. 8 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 9 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.*
- ΣΕΛ. 10 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 11 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 15 *Τα ρώσικα παραμύθια*, απόδοση στα ελληνικά Δημήτρης Ραβάνης-Ρεντίς, Σύγχρονη Εποχή.
- ΣΕΛ. 17 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 21 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 23 Απ. Γιαγιάννος, Αρ. Γιαγιάννος, Ι. Διγκλής, *Ο κόσμος του Καραγκιόζη. Φιγούρες*, Ερμής.
- ΣΕΛ. 24 Απ. Γιαγιάννος, Αρ. Γιαγιάννος, Ι. Διγκλής, *Ο κόσμος του Καραγκιόζη. Φιγούρες*, Ερμής.
- ΣΕΛ. 25 Απ. Γιαγιάννος, Αρ. Γιαγιάννος, Ι. Διγκλής, *Ο κόσμος του Καραγκιόζη. Φιγούρες*, Ερμής.
- ΣΕΛ. 27 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 28 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 29 Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, *Ζωολογία*, Εκδοτική Αθηνών.
- ΣΕΛ. 30 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 35 *Εγκυκλοπαίδεια Δομή, Πινακοθήκη.*
- ΣΕΛ. 36 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 39 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 42 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 43 *Τα ρώσικα παραμύθια*, απόδοση στα ελληνικά Δημήτρης Ραβάνης-Ρεντίς, Σύγχρονη Εποχή.
- ΣΕΛ. 46 *Οι Έλληνες Ζωγράφοι*, τόμ. 2, 20ός αιώνας, Μέλισσα.
- ΣΕΛ. 51 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 53 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 54 *Λεύκωμα Παπαδιαμάντη*, επιμέλεια Φώτης Δημητρακόπουλος, Ergo.
- ΣΕΛ. 55 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 56 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.

- ΣΕΛ. 60 Έργα τέχνης από τη συλλογή της Βουλής των Ελλήνων, Βουλή των Ελλήνων.
- ΣΕΛ. 62 Κάρολος Ντίκενς, Ύμνος των Χριστουγέννων, μτφρ. Μάρθα Αβενήρ, Γράμματα.
- ΣΕΛ. 64 Δίκτυο δημοτικών εικαστικών εργαστηρίων / Εργαστήρι Τέχνης Χαλκίδας.
- ΣΕΛ. 71 Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 72 Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 73 Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 74 Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 77 Έργα τέχνης από τη συλλογή της Βουλής των Ελλήνων, Βουλή των Ελλήνων.
- ΣΕΛ. 78 Έργα τέχνης από τη συλλογή της Βουλής των Ελλήνων, Βουλή των Ελλήνων.
- ΣΕΛ. 79 Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη, Γ΄ Ενιαίου Λυκείου, ΟΕΔΒ 2004.
- ΣΕΛ. 80 Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη, Γ΄ Ενιαίου Λυκείου, ΟΕΔΒ 2004.
- ΣΕΛ. 83 Εξώφυλλο έκδοσης του περιοδικού που κυκλοφόρησε με την εφημερίδα Η Καθημερινή.
- ΣΕΛ. 84 Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη Γ΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ 1999.
- ΣΕΛ. 86 Ελληνικές Αφίσες, Κέδρος.
- ΣΕΛ. 89 Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 91 Έργα τέχνης από τη συλλογή της Βουλής των Ελλήνων, Βουλή των Ελλήνων.
- ΣΕΛ. 93 Αρχείο Θεοδόση Πυλαρινού.
- ΣΕΛ. 94 Αρχείο Θεοδόση Πυλαρινού.
- ΣΕΛ. 95 Σ. Β. Σκοπελίτης, Αρχοντικά της Λέσβου, Ι. Ζαχαρόπουλος.
- ΣΕΛ. 97 Σ. Β. Σκοπελίτης, Αρχοντικά της Λέσβου, Ι. Ζαχαρόπουλος.
- ΣΕΛ. 98 Σ. Β. Σκοπελίτης, Αρχοντικά της Λέσβου, Ι. Ζαχαρόπουλος.
- ΣΕΛ. 100 Έργα τέχνης από τη συλλογή της Βουλής των Ελλήνων, Βουλή των Ελλήνων.
- ΣΕΛ. 102 Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 103 Ιστορία του Παγκόσμιου Κινηματογράφου, Αιγόκερως.
- ΣΕΛ. 107 Ιστορία του Παγκόσμιου Κινηματογράφου, Αιγόκερως.
- ΣΕΛ. 111 Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 112 Ingo F. Walter, Βαν Γκογκ, μτφρ. Σοφία Σουλιώτη, Taschen/Γνώση.
- ΣΕΛ. 114 Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, τόμ. 6.
- ΣΕΛ. 117 Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, τόμ. 6.
- ΣΕΛ. 119 Εξερευνώντας την Ινδία, Ερευνητές.
- ΣΕΛ. 121 Εξερευνώντας την Ινδία, Ερευνητές.
- ΣΕΛ. 123 Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 124 Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.

- ΣΕΛ. 126 Έργα τέχνης από τη συλλογή της Βουλής των Ελλήνων, Βουλή των Ελλήνων.
- ΣΕΛ. 127 Έργα τέχνης από τη συλλογή της Βουλής των Ελλήνων, Βουλή των Ελλήνων.
- ΣΕΛ. 129 Ιδιωτική συλλογή, αρχείο συγγραφικής ομάδας.
- ΣΕΛ. 130 Ελληνικές Αφίσες, Κέδρος.
- ΣΕΛ. 132 Έργα τέχνης από τη συλλογή της Βουλής των Ελλήνων, Βουλή των Ελλήνων.
- ΣΕΛ. 133 Αρχείο Θεοδόση Πυλαρινού.
- ΣΕΛ. 135 Αρχείο Θεοδόση Πυλαρινού.
- ΣΕΛ. 136 Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη Γ΄ Γυμνασίον, ΟΕΔΒ 1999.
- ΣΕΛ. 139 Αρχείο Θεοδόση Πυλαρινού.
- ΣΕΛ. 141 Αρχείο Θεοδόση Πυλαρινού.
- ΣΕΛ. 145 Κατάλογος έκθεσης εικαστικών έργων της Νίκης Ελευθεριάδη.
- ΣΕΛ. 147 Αρχείο Θεοδόση Πυλαρινού.
- ΣΕΛ. 148 V. Essers, *Ανρί Ματίς*, μτφρ. Αντιγόνη Σαλατίδου, Taschen/Γνώση.
- ΣΕΛ. 149 *Η Ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων*, Εκδοτική Αθηνών.
- ΣΕΛ. 150 *Η Ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων*, Εκδοτική Αθηνών.
- ΣΕΛ. 151 Γιάννης Ψυχοπαίδης, *Το πράγμα που δεν έφτασε*, Αδάμ.
- ΣΕΛ. 153 Βαλεντίνη Τσελίκα, *Ολυμπιακοί Αγώνες 1896*, Εξάντας – Μουσείο Μπενάκη.
- ΣΕΛ. 154 Ελληνικές Αφίσες, Κέδρος.
- ΣΕΛ. 159 Κ. Α. Μακρής, *Η ελληνική λαϊκή τέχνη*, Μέλισσα.
- ΣΕΛ. 162 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 163 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 164 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 166 *Οι Έλληνες Ζωγράφοι, 20ός αιώνας*, τόμ. 2, Μέλισσα.
- ΣΕΛ. 167 Αρχείο Θεοδόση Πυλαρινού.
- ΣΕΛ. 170 C. Graber, *Οι μπρεσιονιστές*, μτφρ. Γεωργία Αλεξίου, Γκοβόστης.
- ΣΕΛ. 171 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 173 Οδυσσέας Ελύτης, *Το δωμάτιο με τις εικόνες*, κείμενο Ευγένιος Αρανότσης, Ίκαρος.
- ΣΕΛ. 177 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 181 Η. Honour, J. Kleming, *Ιστορία της Τέχνης*, μτφρ. Ανδρέας Παππάς, Υποδομή.
- ΣΕΛ. 185 *Οι μεγάλοι ζωγράφοι από τον 19ο αιώνα στον 20ό*, επιμέλεια Ρένα Χατζηδάκη, Fabbri-Μέλισσα.
- ΣΕΛ. 186 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 187 *Οι Έλληνες Ζωγράφοι, 20ός αιώνας*, τόμ. 2, Μέλισσα.
- ΣΕΛ. 188 *Οι μεγάλοι ζωγράφοι από τον 17ο αιώνα στον 19ο*, επιμέλεια Ρένα Χατζηδάκη, Fabbri-Μέλισσα.
- ΣΕΛ. 189 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 193 Φώτης Κόντογλου, *Εν εικόνη διαπορευόμενος*, Ακρίτας.

- ΣΕΛ. 196 Κατάλογος έκθεσης εικαστικών έργων της Νίκης Ελευθεριάδη.
- ΣΕΛ. 199 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 201 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 203 *Ελευθεροτυπία, «Γεωτρόπιο»*, τχ. 117, 6-7-02.
- ΣΕΛ. 208 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 211 *Έργα τέχνης από τη συλλογή της Βουλής των Ελλήνων*, Βουλή των Ελλήνων.
- ΣΕΛ. 215 Χάρης Καμπουρίδης, *Δρούγκας*, Αδάμ.
- ΣΕΛ. 219 Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, *Ζωολογία*, Εκδοτική Αθηνών.
- ΣΕΛ. 221 *Εθνική Πινακοθήκη, 100 χρόνια. Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.
- ΣΕΛ. 222 Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, *Ζωολογία*, Εκδοτική Αθηνών.
- ΣΕΛ. 225 Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, *Ζωολογία*, Εκδοτική Αθηνών.
- ΣΕΛ. 226 Βίκυ Πάτσιου, *Γρηγόριος Ξενόπουλος 1867-1951*, Ε.ΚΕ.ΒΙ.
- ΣΕΛ. 227 *Ελευθεροτυπία, «Γεωτρόπιο»*, τχ. 192, 13-12-03.
- ΣΕΛ. 229 *Ο σκιτσογράφος Ηλίας Κουμετάκης*, Άγρα/Ε.Λ.Ι.Α.
- ΣΕΛ. 239 Κατάλογος έκθεσης εικαστικών έργων της Νίκης Ελευθεριάδη.
- ΣΕΛ. 242 *Δημήτρης Μυταράς*, Αδάμ.
- ΣΕΛ. 249 Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, *Ζωολογία*, Εκδοτική Αθηνών.

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).



Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.